

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU
Tampere University of Applied Sciences

HUOSTAANOTETTU LAPSI UUDESSA PERHEESSÄ

Kokemuksia sijaisvanhempien näkökulmasta

Annariina Halme
Henna Koskinen

Opinnäytetyö
Toukokuu 2010
Hoitotyön koulutusohjelma
Hoitotyön suuntautumisvaihtoehto
Tampereen ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Hoitotyön koulutusohjelma
Hoitotyön suuntautumisvaihtoehto

HALME ANNARIINA & KOSKINEN HENNA:
Huostaanotettu lapsi uudessa perheessä – Kokemuksia sijaisvanhempien näkökulmasta.

Opinnäytetyö 66 s., liitteet 8 s.
Toukokuu 2010

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata kokemuksia elämästä sijoitettujen lasten kanssa sijaisvanhempien näkökulmasta. Työn tehtävinä on selvittää, millaisia kokemuksia sijaisvanhemmilla on elämästä huostaan otettujen lasten kanssa ja millaista tukea sijaisvanhemmat saavat sekä millaista lisätukea he kaipaisivat.

Opinnäytetyömme on tehty laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen. Aineistonkeruu toteutettiin teemahaastatteluilla ja aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä. Keskeisimpiä teoreettisia lähtökohtia työssämme ovat lastensuojelu, perhehoito ja perheen tukeminen.

Kolmen sijaisperheen vanhempia haastatellessamme saimme paljon erilaisia näkökulmia siihen, mitä on arjen ja ylipäättään elämän jakaminen sijaislasten kanssa. Vanhemmat toivat esiin monenlaisia sijaisperhetoimintaan liittyviä myönteisiä kokemuksia, jotka olivat koskeneet heitä itseään vanhempina, kuin myös perheiden biologisia lapsia. Perheet olivat ajan kuluessa käyneet läpi monenlaisia muutosprosesseja, muun muassa konkreettisia muutoksia kodissa, muutoksia perheen arjen suunnittelussa ja tietenkin muutoksia oli tapahtunut myös sijaislapsissa kasvun ja kehityksen myötä. Vanhemmat kertoivat myös kokemuksiaan erilaisista haasteista ja ongelmista, joita he olivat kohdanneet sijoitusten myötä. Myös tukiasioista vanhemmilla oli monenlaisia, niin myönteisiä kuin kielteisiäkin, kokemuksia. Haastatteluissa nousivat esiin muun muassa perheiden saamat tuet, sosiaalitoimen toimivuus ja erilaiset kokemukset tuen riittämättömyydestä.

Opinnäytetyöprosessistamme nousi monia lastensuojeluun ja erityisesti perhehoitoon liittyviä kehitys- ja jatkotutkimushaasteita. Tällaisia ovat esimerkiksi se, miten sijaishuollossa kasvaneet lapset ja nuoret pärjäävät yhteiskunnassa aikuistuttuaan ja millaisista tukimuodoista sijaisperheet hyötyisivät eniten. Sijaisvanhemmat kokevat puutteena vähäisen mahdollisuuden vanhempien yhteiseen ja omaan aikaan, mikä on tärkeä kehittämiskohde sijaisvanhempien jaksamisen tukemisessa.

Asiasanat: sijaisvanhemmat, sijaishuolto, perhehoito, tukimuodot

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Nursing and Health Care

HALME ANNARIINA & KOSKINEN HENNA:

Child taken into care of a new family – experiences from the perspective of the foster parents

Bachelor's Thesis 66 pages, 8 appendices.

May 2010

The purpose of this Bachelor's Thesis is to describe the experiences with children who have been taken into care, the perspective being that of the foster parents. The research problems in this study were: 1) What is the life like with children who have been taken into care, as experienced by the foster parents? 2) What kind of support do foster parents receive? 3) What kind of additional support do the foster parents need?

The study is qualitative. The data were gathered through theme interviews from three parents of foster families. The theoretical part of the study handles child welfare, foster care and supporting the family.

Foster parents provided many viewpoints of the everyday life with foster children. They brought up various positive experiences that have affected the foster parents and their biological children. Families have also lived through various processes of change, for example concrete modifications at home and changes in foster children. Families have also had lots of challenges and problems. Foster parents have all kinds of experiences about the support, both positive and negative.

A number of suggestions for further study were elicited through this thesis process. It would be useful to examine from which forms of support the foster parents would benefit most. Both qualitative and quantitative studies could be conducted to obtain new information on the topic, and this improve the functionality of foster care.

Keywords: foster parents, foster care, private care, forms of support

SISÄLLYS

2	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	6
2.1	Lastensuojelu	7
2.1.1	Huostaanotto	7
2.1.2	Sijaishuolto.....	9
2.2	Perhehoito	12
2.2.1	Perheen määritelmä	12
2.2.2	Perhehoito ja sijaisvanhemmuus	13
2.3	Perheen tukeminen	15
2.3.1	Sijaisperheen taloudellinen tuki	15
2.3.2	Sijaisperheen sosiaalinen tuki	16
3	TARKOITUS, TEHTÄVÄT JA TAVOITE	21
4	MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT	22
4.1	Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä	22
4.2	Teemahaastattelu.....	22
4.3	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi.....	24
4.4	Opinnäytetyön toteuttaminen.....	25
5	SIJAISVANHEMPIEN ARJEN KOKEMUKSIA JA SIJAISPERHETOIMINNAN TUKEMINEN	27
5.1	Myönteiset kokemukset.....	27
5.1.1	Myönteiset kokemukset sijaisvanhemmuudesta	27
5.1.2	Myönteiset vaikutukset perheeseen.....	28
5.1.3	Yhteistyön myönteiset kokemukset eri tahojen kanssa	30
5.2	Kokemukset muutosprosesseista.....	31
5.2.1	Sijaislapsissa tapahtuneet kehitykselliset muutokset.....	31
5.2.2	Konkreettiset muutokset perheessä ja kodissa	32
5.3	Kokemukset haasteista ja ongelmista.....	32
5.3.1	Sijaislasten tuomat haasteet	32
5.3.2	Sijaisvanhemmuuden haasteet	34
5.3.3	Perheen kehitys sijoituksen myötä	35
5.3.4	Sijoituksen tuomat ongelmat.....	38
5.4	Kokemukset erilaisista sijaislapsista	38
5.4.1	Sijaislasten erilaiset piirteet	38
5.4.2	Sijaislapset ja ympäristö	40
5.5	Saatu tuki	40
5.5.1	Konkreettinen tuki sijaisperheelle	40
5.5.2	Sosiaalitoimen toimivuus.....	41
5.5.3	Kokemukset saadusta tuesta.....	42
5.6	Lisätuen tarve.....	43
5.6.1	Puutteet sosiaalitoimen työskentelyssä.....	43
5.6.2	Kokemukset tuen riittämättömyydestä	45
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	47
6.1	Tulosten tarkastelu	47
6.2	Eettisyys.....	52
6.3	Luotettavuus.....	53
6.4	Jatkotutkimushaasteet ja kehittämis ehdotukset	54
LÄHTEET		56
LIITTEET		59

1 JOHDANTO

Vielä joitakin vuosikymmeniä sitten suomalaislapsilla ja –nuorilla oli ympärillään suuri joukko turvallisia aikuisia. Nykypäivänä näiden ihmisten määrä on monien kohdalla kutistunut vain muutamaaan, ja osalla tukea ja huolenpitoa ei ole lainkaan. Yksi syy tähän on yhteiskuntamme raju muutos, esimerkiksi muuttoliike ja työelämän muutokset ovat katkaisseet myös lasten vanhempien sosiaalisia verkostoja. (Paloniemi 2008, 5.)

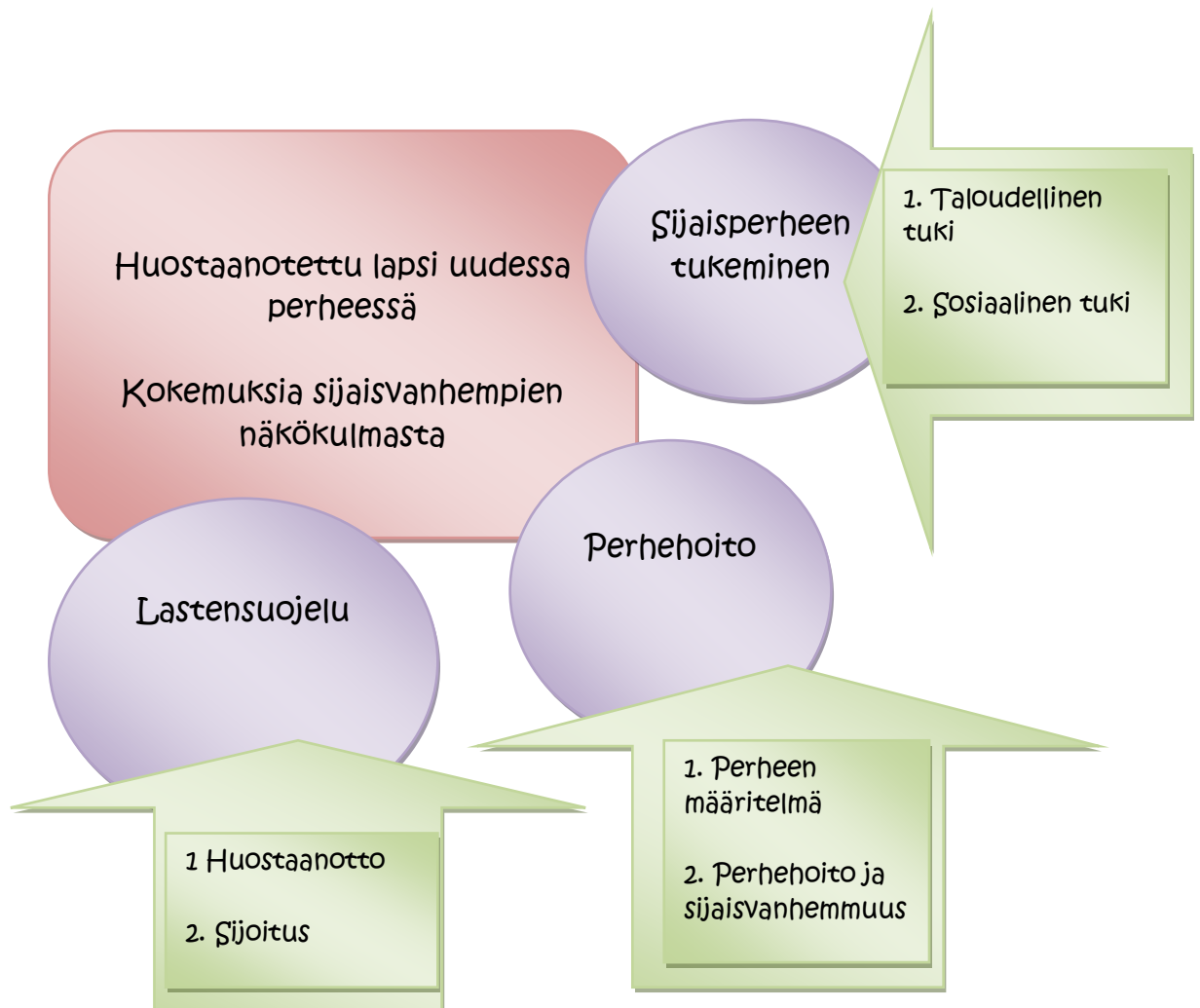
Vuonna 2008 lastensuojelun sosiaalityön asiakkaana ja avohuollon tukitoimien piirissä oli yhteensä yli 67 000 lasta ja nuorta. Heistä yli 16 000 oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Sijoitetuista lapsista ja nuorista oli perhehoidossa 33%, ammatillisessa perhekodissa 19%, laitoshuollossa 34% sekä 14% muussa huollossa. Sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on lisääntynyt kolme prosenttia vuodesta 2007. Viime vuosina sijoitusten määrä on kasvanut kahdesta viiteen prosenttia vuosittain. Yli 11 000 kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista oli huostaanotettuja tai kiireellisesti sijoitettuja. Suurin osa huostaanotoista oli alkanut kiireellisestä sijoituksesta. (Kuoppala & Säkkinen 2009.)

Perhehoidon osuuden vähyteen ei ole yksiselitteistä syytä. Syiden kokonaisvaltaisempi arviointi vaatisi lisää tutkimusta aiheesta. Yhtenä syynä voidaan pitää sijaisperhetoiminnan sattumanvaraisuutta. Joskin suunnittelemattomuus ei kohdistu vain sijaisperhetoiminnan organisointiin vaan leimaa koko lastensuojelua Suomessa. Usein sijaishuoltopaikan tarve ilmenee kiireellisesti, jolloin sijoitusten suunnitelmallisuuteen jää liian vähän aikaa. Myös se, että sijoitettavat lapset ja nuoret voivat entistä huonommin voi olla yksi estävä tekijä perheeseen sijoittamiselle. (Ketola 2008a, 32.)

Opinnäytetyössämme pyrimme selvittämään millaisia kokemuksia sijaisvanhemmilla on elämästä sijaislasten kanssa sekä millaista tukea sijaisvanhemmat ovat saaneet ja millaista lisätukea he kaipaisivat. Kvalitatiivisen työmme aineisto muodostuu kolmen sijaisperheen vanhempien haastatteluista. Työtämme ja sen kokemuseräistä tietoa on mahdollista hyödyntää uusien sijaisperheiden koulutuksessa ja tukemisessa.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Opinnäytetyömme käsittelee kokemuksia elämästä sijoitettujen lasten kanssa sijaisvanhempien näkökulmasta. Lisäksi olemme työssämme kiinnostuneita sijaisvanhempien saamasta tuesta ja lisätuen tarpeesta. Teoriaosassa käsittelemme ensin lastensuojelua, huostaanoton ja sijoituksen näkökulmasta. Toiseksi käsittelemme perhehoitoa, määrittelemällä perheen sekä avaamalla termejä perhehoito ja sijaisvanhemmuus. Kolmantena teoreettisena lähtökohtana käsittelemme perheen tukemista taloudellisen ja sosiaalisen tuen näkökulmasta. Opinnäytetyömme keskeiset teoreettiset käsitteet on kuvattu visuaalisesti alla olevassa kuviossa (kuvio 1).

KUVIO 1. Teoreettiset lähtökohdat

2.1 Lastensuojelu

2.1.1 Huostaanotto

Perusajatukseltaan lastensuojelun ydin on hyvin yksinkertainen. Sillä turvataan lapsen kehitys ja terveys ja poistetaan niitä vaarantavat tekijät. Lastensuojelu perustuu lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen, jolloin kunnioitetaan perhettä ja lapsen oikeuksia. Tilanteet ovat subjektiivisia ja vaihtelevat hyvinkin paljon. Toisinaan hyödytään tilapäisestä avusta ja joskus lapsen hyvinvoinnin turvaaminen vaatii pitkäkestoisia ja kokonaisvaltaisia toimia. (Bardy 2009, 41.)

Huostaanotto on kansalaisille selvimmin näkyvä osa lastensuojelua, vaikka se onkin vain yksi ja niin sanotusti äärimmäisin toimenpide. Usein ihmisillä on vääristynyt ja hyvinkin väritynyt mielikuva siitä, mitä huostaanotto ja yleisesti lastensuojelu tarkoittavat. Monesti päätelmiä tehdään yksittäisten, julkisuuteen tulleiden tapausten perusteella. Huostaanotto on oikeusturvakysymys, niin lapsen, hänen perheensä kuin työntekijöidenkin kannalta. Se on voimakasta viranomaisten puuttumista lapsen ja hänen perheensä itsemääräämisoikeuteen. (Taskinen 2007, 49.)

Huostaanotto voidaan tehdä kahdella eri perusteella. Ensimmäinen peruste on se, kun lapsen huolenpidossa tai kasvuolosuhteissa on puutteita, jotka voivat vaarantaa lapsen kehitystä ja terveyttä. Jo pelkkä kehityksen ja terveyden vaarantumisen uhka riittää perusteeksi huostaanotolle. Toinen peruste on lapsen omasta käytöksestä johtuva terveyden ja kehityksen vaarantaminen. Tällaisina voidaan pitää esimerkiksi päihteiden väärinkäyttöä, rikoksia tai niihin verrattavia tekoja. (Saastamoinen 2008.) Huostaanottoon ja sitä seuraavaan sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain silloin, kun voidaan katsoa että avohuollon tukitoimet eivät ole sopivia tai mahdollisia lapsen edun mukaisen huolenpidon toteutumiseksi tai jos jo toteutetut tukitoimet ovat osoittautuneet riittämättömiksi. (Taskinen 2007, 50.)

Jotta huostaanotto ja sijaishuolto voidaan toteuttaa, on arvioitava onko sijaishuolto lapsen edun mukaista. Arvioinnin yhtenä kriteerinä ovat lapsen kasvuolosuhteet. Arviointi kohdistuu perushoittoon, ymmärtämiseen ja tukeen sekä kasvuympäristöön.

Lapsen riittävään perushoitoon kuuluvat lepo, ravinto, hygienia, vaatetus, ulkoilu, säännöllinen vuorokausirytmä sekä erityistarpeet, joita voivat olla esimerkiksi allergiasta johtuva erikoisruokavalio tai sairauden vaatimat tutkimukset ja hoito. Perushoito ei kuitenkaan riitä takaamaan lapsen kehitystä, vaan lapsen on saatava myös ymmärrystä, palautetta tunteistaan, hellyyttä ja turvaa. Lapsi tarvitsee ohjausta ja valvontaa sopivassa suhteessa sekä ikätasonsa mukaisia velvollisuuksia. (Taskinen 2007, 50-51.)

Lasta ei saa alistaa fyysisesti eikä psyykkisesti. Lapselle turvallinen kasvuympäristö on sellainen, jossa lapsella on virikkeitä, lapsi voi luottaa kasvattajiinsa, lapsella on myönteisiä pysyviä ihmissuhteita ja lapsi voi elää ilman väkivallan pelkoa eikä hän joudu todistamaan rikollista elämäntapaa. Erityisesti nuorten kohdalla voidaan joutua arvioimaan elämäntavan vahingollisuutta suhteessa terveyteen ja kehitykseen. Vahingollisia, huostaanottoon johtavia tekijöitä voivat olla muun muassa runsas alkoholin tai huumeiden käyttö, rikolliset teot tai –elämäntavat kuten väkivaltakäyttäytyminen tai useat näpistykset sekä näihin rinnastettavat käyttäytymismallit, esimerkiksi itsetuhoisen käyttäytyminen tai epäsosiaaliseen elämään liittyvä koulunkäynnin laiminlyönti. Osa arviointia ovat myös avohuollon tukitoimien sopivuus, mahdollisuus ja riittämättömyys. Soveltuvuuteen voivat vaikuttaa esimerkiksi lapsen huoltajien vankilassa olo tai lapseen kohdistunut vakava rikos, jolloin lapsi on saatava turvaan välittömästi. (Taskinen 2007, 51-52.) Kun lapsi on huostaan otettu voi sosiaalitoimi päättää rajoitustoimista ja lapsen asuinpaikasta, kun lapsi sijoitetaan oman kodin ulkopuolelle (Heino 2009, 55).

Avohuollon tukitoimia ei voida käyttää tahdon vastaisesti. (Heino 2009, 55). Näin ollen tärkeä tekijä avohuollon tukitoimien toteuttamisessa onkin perheen suostuminen yhteistyöhön. Jos perhe ei suostu yhteistyöhön eikä vastaanota heille tarjottuja tukitoimia, voi huostaanotto olla ainoa mahdollisuus. Mikäli avohuollon tukitoimia on perheessä jo toteutettu ja todetaan niiden olevan riittämättömiä lapsen tilanteen korjaamiseksi, eikä ole jäljellä enää lapsen edun mukaisia tukimenetelmiä, on huostaanotto perusteltu toimenpide. Kaiken edellä mainitun lisäksi on aina otettava huomioon se, että sijaishuolto on oltava lapsen edun mukaista. Se on voitava perustella joko parhaaksi tai vähiten huonoksi vaihtoehdoksi turvata lapsen kasvu ja kehitys. (Taskinen 2007, 53.)

2.1.2 Sijaishuolto

Lapsen sijaishuolto on hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella huostaanotetuille ja kiireellisesti sijoitetuille lapsille. Sijaishuolto järjestetään joko perhehoitona, laitoshuoltona tai erityistapauksissa muulla lapsen tarpeita edellyttämällä tavalla, esimerkiksi jossakin terveydenhuollon yksikössä. Ensisijaisen tärkeää sijaishuoltopaikkaa valittaessa on huomioida lapsen yksilölliset tarpeet, ja tämän myötä se, missä niiden mukainen hoito ja huolenpito voidaan järjestää. Sijaishuoltopaikan on vastattava niihin hoidon ja huolenpidon tarpeisiin sekä ongelmiin, jotka ovat olleet huostaanoton perusteena. Lapsen huostaanoton tarpeesta johtuvat fyysiset, psyykkiset, emotionaaliset ja sosiaalisen tuen tarpeet on pystyttävä sijaishuoltopaikassa täyttämään. (Räty 2007, 293-294, 297.)

Lapsen oikeus pitää yhteyttä vanhempiinsa ja muihin hänelle läheisiin ihmisiin tulisi ottaa huomioon sijaishuoltopaikkaa valittaessa. Olisi myös suotavaa sijoittaa sisarukset samaan sijaishuoltopaikkaan, mikäli tämä vain on mahdollista. Tätäkin tärkeämpi edellytys sijoituspaikan valinnalle kuitenkin on jokaisen lapsen yksilölliset sijoituksen tarpeet. Sijaishuoltopaikan valinnassa lapsen vanhemmilla tai huoltajilla ei ole sananvaltaa, mutta heidän toiveensa paikan suhteen pyritään ottamaan huomioon mahdollisuuksien mukaan. Jos lapselle on tarjolla useampia vaihtoehtoja sopivista sijaishuoltopaikoista, valitaan lapselle se, joka mahdollistaa parhaiten lapsen ja hänen biologisen vanhempansa välisen yhteydenpidon. (Räty 2007, 298.)

Lastensuojelutoimenpiteiden pääsääntöisenä tavoitteena on pyrkiä siihen, että lapsi voi palata takaisin omaan biologiseen perheeseensä. Huostaanotto ja muut lastensuojelulliset toimenpiteet ovat siis aina vain väliaikaisia ratkaisuja. Sosiaalihuollon tarkoituksena ja velvollisuutena onkin pyrkiä tukemaan lasta ja hänen vanhempiaan tämän päämäärän saavuttamiseksi. Periaatteessa sijoituksista ei puhuta pysyväisluontoisina, vaikka niitä käytännössä kuitenkin tehdään. Tavoitteena on aina, että lapselle voidaan turvata pysyvä kasvuympäristö ja ihmissuhteet. (Räty 2007, ; Pösö 2004, 204.)

Sijoituksen kannalta on myös merkityksellistä ottaa huomioon paikkaa valittaessa lapsen aikaisempien sijoitusten kesto ja lapsen kiintymyssuhteeseen vaikuttavat tekijät. Näin ollen lapsi voidaan sijoittaa myös ennalta tuttuun paikkaan esimerkiksi isovanhemmille tai kummeille. Sijaishuoltopaikan valintaa arvioitaessa tulee myös ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Lapselle sopivaa sijaishuoltopaikkaa arvioitaessa ja valittaessa tulee päätös aina tehdä lapsen edun näkökulmasta. (Räty 2007, 299-303.)

Lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena kodin ulkopuolelle, jos sijoitus katsotaan lapsen kannalta tarpeelliseksi. Tällaisia tilanteita ovat muun muassa tuen tarpeen arvioiminen, lapsen kuntoutuminen tai huolenpidon väliaikainen järjestäminen esimerkiksi huoltajan tai muun lapsen hoidosta vastaavan henkilön sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Lasta ei kuitenkaan voida sijoittaa avohuollon tukitoimena, mikäli huostaanottoon tarvittavat edellytykset täyttyvät. Tämän vuoksi avohuollon sijoitusta ei voi käyttää huostaanoton vaihtoehtona. Viimeistään kolmen kuukauden kuluttua sijoituksen alkamisesta, tulee sijoituksen jatkamisen edellytykset ja vaihtoehdot arvioida uudelleen. Mikäli sijoitusta päädytään vielä jatkamaan, on arviointi tehtävä uudestaan aina kolmen kuukauden välein. Huostaanotosta poiketen, avohuollon sijoituksissa huoltajalla säilyy kaikki huoltajan oikeudet ja heillä on myös oikeus halutessaan vaatia lasta välittömästi kotiutettavaksi. Lastensuojelulaitoksissa käytettäviä lain määrittelemiä rajoitustoimenpiteitä voidaan soveltaa vain huostaan otettuihin lapsiin. Mikäli avohuollon sijoituksessa olevalle lapselle rajoitustoimenpiteiden käyttö katsotaan tarpeelliseksi hoidon ja kasvatuksen kannalta, tulee harkita vakavasti mahdollisuutta lapsen huostaanottoon. (Taskinen 2007, 43-44.)

Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti jos havaitaan äkillisiä puutteita lapsen huolenpidossa tai lasta uhkaa selkeä vaara. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi vanhempien ja huoltajien väliaikainen kykenemättömyys huolehtia lapsesta esimerkiksi päihtymyksen vuoksi, perheessä on akuutti väkivaltatilanne tai lasta on pahoinpidelty ja tilanne vaatii selvittelyä, välitöntä tutkimusta ja hoitoa. Kiireellinen sijoitus on perusteltua myös silloin jos on syytä epäillä, että lapsi aiotaan piilottaa tai viedä maasta luvattomasti. Aiheen kiireelliselle hoidolle ja sijoitukselle tuo myös lapsesta lähtöisin olevat syyt esimerkiksi lapsen päihteiden käyttö, aggressiivinen ja itsetuhoinen käyttäytyminen tai syyllistyminen rikoksiin. Perusteltua kiireellisen sijoituksen toimeenpanolle on myös se, että vanhemmat ovat tilapäisesti estyneet huolehtimaan

lapsesta äkillisten tapahtumien vuoksi, joita voivat olla esimerkiksi sairaus tai onnettomuus. Tällöin lapsi pyritään sijoittamaan ensisijaisesti johonkin lapselle jo entuudestaan tutun perheen tai sukulaisen luokse. (Taskinen 2007, 45.) Ennen lapsen sijoittamista on otettava selvää lapsen lähiverkoston mahdollisuudesta ryhtyä sijaisperheeksi. Sukulaisperhe voi toimia lapsen sijoituspaikkana joko lyhytaikaisesti tai tarvittaessa myös pidempään. Usein sukulaissijoitus on toimiva ratkaisu ja kokemusten mukaan sijoitukset katkeavat harvemmin. Sukulaissijoitus on yleensä myös lapselle helpompi ratkaisu, sillä paikka ja ihmiset ovat lapselle entuudestaan tuttuja. Myös yhteydenpito biologisiin vanhempiin ja muihin sukulaisiin voi olla helpompaa. Suku kuuluu osaksi lapsen identiteettiä ja tutussa ympäristössä lapsen voi olla helpompi kokea tulevana hyväksytyksi. (Arkimies 2008, 125.)

Kiireellinen sijoitus voidaan päättää jo kahden vuorokauden kuluttua sijoituksen alkamisesta, jos sijoitukseen johtanut tilanne on rauhoittunut tai perheen tilannetta voidaan jatkossa turvata avohuollon tukitoimien avulla. Kiireellinen sijoitus päättyy viimeistään kolmenkymmenen vuorokauden kuluttua sijoituksen alkamisesta, jos tilannetta ei oteta käsiteltäväksi huostaanottoasiana tänä aikana. Hakemuksen sijoituksen jatkamisesta hallinto-oikeudelle tekee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, viimeistään kolmenkymmenen päivän kuluessa sijoituksen alkamisesta. Määräaika voi olla myös 45 päivää, mikäli huoltaja ja kaksitoista vuotta täyttänyt lapsi ovat suostuvaisia sijoituksen jatkamiselle huostaanottopäätöstä valmisteltaessa. (Taskinen 2007, 47.)

Monet sellaisetkin lapset, jotka pärjäisivät perhehoidossa, joutuvat elämään laitoksessa. Tämä johtuu siitä, että samalla kun huostaanottojen määrä lisääntyy on sijaisperheitä tarjolla yhä vähemmän. Jo lyhytkin hyvä aika perheessä on lapsen kannalta tervehdyttävää. ”Jokainen meistä ansaitsee jonkun itselleen läheisen ihmisen. Perheenvoima on pysyvyydessä, arjen rutiineissa ja ihmisten välisessä kiintymyksessä. On osa ihmisyyttä kuulua yhteisöön. Perheessä eläneet lapset yksinkertaisesti voivat paremmin.” (Haaramäki 2008, 51.)

2.2 Perhehoito

2.2.1 Perheen määritelmä

Perhe määritellään yksilö- ja viranomaistasoilla sekä lainsäädännössä monella eri tavalla. Perinteisin ja yksinkertaisin määritelmä lienee perheen määrittely kokonaisuutena, joka muodostuu isästä, äidistä ja lapsista. Voidaan puhua niin sanotusta ydinperheestä, jossa jäsenillä on biologinen suhde toisiinsa. (Åstedt-Kurki ym. 2008, 11-12.) Biologisesta näkökulmasta lapsen vanhemmiksi määräytyvät lapsen synnyttänyt nainen ja hänet siittänyt mies. Perinteisesti on totuttu liittämään vanhemmuus ja huoltajuus juuri biologisen kannan mukaisesti, mutta kuvio on kuitenkin monin tavoin mutkikkaampi, esimerkiksi hedelmöityshoidon kautta syntyneen lapsen kohdalla. (Järvinen ym. 2007, 13.)

Lisäksi asiaa voidaan tarkastella juridisesta näkökulmasta, jolloin vanhemmiksi määräytyvät henkilöt, joille vanhemmuus on määritelty lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (1983/361 3§) mukaan tai joille se on oikeudessa määrätty. Sosiaalisesta näkökulmasta lapsen vanhemmiksi luokitellaan ne henkilöt, jotka huolehtivat lapsen arjen käytännöistä esimerkiksi ruuasta, vaatetuksesta, kielloista ja opettavat elämässä tarvittavia taitoja. (Järvinen ym. 2007, 13.) Samassa taloudessa asumista ei voida kuitenkaan aina pitää riittävänä määrittelynä perheelle, sillä osa ihmisistä asuu yksin, jolloin heille perhettä ovat toisaalla asuvat läheisimmät ja tärkeimmät ihmiset. Tällöin perhe muodostuu emotionaalisin perustein. (Åstedt-Kurki ym. 2008, 12-13.) Psykologisesta näkökulmasta lapsen ja perheen suhde rakentuu tunteille, jolloin lapsen vanhempia ovat ne henkilöt, jotka lapsi tuntee ja kokee vanhemmikseen. (Järvinen ym. 2007, 13.) Perheiden hoitamisen ja tutkimisen kannalta onkin tärkeää, että perheet itse määrittelevät sen, ketä perheeseen kuuluu. Usein perheenjäsenten emotionaaliset, eli tunneperäiset, suhteet ovat tärkeämpiä kuin juridiset tai biologiset siteet. (Åstedt-Kurki ym. 2008, 13.)

Perheen käsite on monimutkainen, johtuen erilasten perhesuhteiden luonteesta. Perhe on muuttuva systeemi, jossa kaikki sen jäsenet vaikuttavat toisiinsa. Ulkopuolisen ihmisen on hyvin vaikea päästä sisään perhe-elämän arkeen vaikuttamatta perhedynamiikkaan, sillä jokaisella perheellä on omat kulissinsa, niin sanotut suojamuurit. (Rönkä & Kinnunen 2002, 17.)

2.2.2 Perhehoito ja sijaisvanhemmuus

Viime vuosina sellaisten lasten ja nuorten määrä, jotka eivät voi elää ja kasvaa syntymäkodissaan, on lisääntynyt hälyttävästi. Suomessa noin 5500 lasta ja nuorta elää sijaisperheessä. Lasten ja nuorten lisäksi perhehoidossa on noin 1500 henkilöä, joilla mahdollisuuksia itsenäiseen elämään rajoittavat vammaisuus, mielenterveydelliset ongelmat tai muu toimintakyvyn heikkeneminen. (Ketola 2008a, 11.) Tässä työssä keskitymme selvittämään perhehoidon käsitettä lasten ja nuorten näkökulmasta.

Sosiaalihuoltolaki (17.9.1982/710) määrittelee perhehoidon seuraavasti:

”Perhehoidolla tarkoitetaan henkilön hoidon, kasvatuksen tai muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen oman kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa. Perhehoidon tavoitteena on antaa perhehoidossa olevalle henkilölle mahdollisuus perheenomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalista kehitystään. Perhehoitoa annetaan henkilölle, jonka hoitoa, kasvatusta tai muuta huolenpitoa ei voida tarkoituksenmukaisesti järjestää hänen omassa kodissaan tai muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita hyväksi käyttäen ja jonka ei katsota olevan laitoshuollon tarpeessa.”

Perhehoitajalain syntyessä, vuonna 1992, otettiin käyttöön perhehoitaja-nimike. Perhehoitaja on henkilö, joka hoitaa omassa kodissaan huostaan otettuja tai avohuollon tukitoimena kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria. Termi sijaisvanhempi on ollut käytössä lapsia ja nuoria hoitavilla jo ennen perhehoitajalakia, ja se on käytössä edelleen. Voidaan myös puhua ammatillisista perhehoitajista ja sijaisvanhemmista, jolloin tarkoitetaan sellaisia vanhempia, joille perhehoito on päätyö. (Ketola 2008a, 18-19.)

Sijaisperheeksi haluava perhe ottaa yhteyttä oman kuntansa sosiaalitoimistoon ja kertoo halukkuudestaan saada perhehoitoon lapsia. Jokaisella sijaisvanhemmuutta harkitsevalla on oikeus osallistua PRIDE-valmennukseen, joka tarjoaa mahdollisuuden perehtyä perhehoitoon ja arvioida omia valmiuksiaan sijaisperheeksi ryhtymisessä. Ennakovalmennus tähtää siihen, että sijaisvanhemmilla olisi valmiudet vastata lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ja että sijaisperheen tarvitseva lapsi pääsisi hyvin asiaan valmentautuneeseen perheeseen. Koska perhehoidon tavoitteena on vastata lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, tarvitsevat sijaisvanhemmat tietoa ja taitoa työhön ryhtyessään. PRIDE-valmennuksessa käsitellään muun muassa seuraavia valmiuksia, joita sijaisvanhemmilla tulisi olla: valmius lapsen suojelemiseen ja hoivaan, valmius tukea lapsen kehitystä ja ottaa huomioon myös mahdolliset viiveet kehityksessä, valmius tukea lapsen suhteita biologisiin vanhempinsa sekä muihin läheisiin ihmissuhteisiin, valmius sitoutua lapseen tarvittaessa koko elämän ajaksi ja toimia luotettavana aikuisena tämän elämässä sekä valmius tehdä yhteistyötä eri tahojen kanssa lapsen asioihin liittyen. (Ketola, Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 21, 123, 130-131.)

Sijaisvanhemmuutta voidaan määritellä hyvin maanläheisesti. Sijaisvanhemman tulisi rakastaa ja huolehtia lapsesta, kuunnella lasta ja tehdä hänen kanssaan asioita, tarjota hänelle neuvoja ja ohjausta, unohtamatta kuitenkaan asettaa lapselle myös rajoja sekä kohdella häntä reilusti perheen jäsenenä. Sosiaalisen ja emotionaalisen puolen lisäksi, sijaisvanhempien tulisi voida tarjota lapselle myös jonkin verran materiaalista hyvää, tällä tarkoitetaan esimerkiksi omaa huonetta, harrastusmahdollisuuksia ja lomaa. Miten sijaisvanhemmuus sitten eroaa niin sanotusta tavallisesta vanhemmuudesta? Sijaisvanhemmuudessa ei näytä olevan kyse mistään erityisvanhemmuudesta, kuitenkin lapsen tarpeiden mukaisesti myös vanhemmuuden painotukset voivat muuttua erityisiksi. (Valkonen 2008, 105.)

2.3 Perheen tukeminen

2.3.1 Sijaisperheen taloudellinen tuki

Perhehoitajaksi ryhtyessä voi sijaislapsista alkuvaiheessa aiheutuviin kuluihin anoa käynnistämiskorvausta. Sen tarkoituksena on kattaa sijoitusvaiheessa hoidon kannalta välttämättömät hankinnat, kuten esimerkiksi lapsen tarvitsemat kalusteet. Hakemuksessa perhehoitaja erittelee hankinnat ja niistä aiheutuvat kustannukset. Käynnistämiskorvausta tulee hakea vuoden kuluessa perhehoidon aloittamisesta, ja sitä voidaan myöntää silloin, kun perhe tai lapsi ei saa korvausta muun lainsäädännön, esimerkiksi vammaispalvelulain, nojalla. (Tuusulan kaupungin sosiaalilautakunta 2006.) Vuonna 2010 käynnistämiskorvauksen enimmäismäärä on 2 663,76 euroa perhehoidossa olevaa henkilöä kohti (STM 2009).

Perhehoitaja saa työstään hoitopalkkiota, joka määritellään toimeksiantosopimuksessa kutakin sijoitettua henkilöä kohden erikseen. Määrä perustuu hoitoon käytettävään aikaan, vaativuuteen ja sitovuuteen. Palkkio on perhehoitajalle veronalaista tuloa ja kartuttaa eläkettä. (Tuusulan kaupungin sosiaalilautakunta 2006.) Hoitopalkkion vähimmäismäärä vuonna 2010 on 347,41 euroa perhehoidossa olevaa henkilöä kohti kuukaudessa (STM 2009).

Perhehoitaja saa korvauksen myös perhehoidossa olevien henkilöiden hoidosta ja ylläpidosta aiheutuvista kustannuksista. Tätä kutsutaan kulukorvaukseksi. Kulukorvauksella on tarkoitus kattaa muun muassa perhehoidossa olevan henkilön ravintomenot, asumiskustannukset, henkilökohtaiset tarvikkeet, kuten vaatteet ja hygieniat, sekä terveydenhuollon kustannukset, joita ei muun lainsäädännön nojalla korvata. Lisäksi perheelle maksettavia kulukorvauksia voidaan sopia erikseen toimeksiantosopimuksessa. Perhe voi saada korvauksia muun muassa virkistys- ja harrastustoimintaan sekä muihin mahdollisiin menoihin. Myös kulukorvaus on veronalaista tuloa perhehoitajalle, mutta se ei kartuta eläkettä. Kulukorvaukset voi ilmoittaa verotuksessa vähennyskelpoisina tulonhankkimiskuluina. (Tuusulan kaupungin sosiaalilautakunta 2006.) Vuonna 2010 kulukorvausten vähimmäismäärä on 375,08 euroa perhehoidossa olevaa henkilöä kohti kuukaudessa (STM 2009). Kulukorvauksen lisäksi perheelle korvataan perhehoidossa olevan henkilön sellaiset

yksilöllisistä tarpeista johtuvat kustannukset, kuten terapiat ja muut terveydenhuollon kustannukset sekä alle 21-vuotiaan opinnoista aiheutuvat erityiskustannukset, joita ei muun lainsäädännön nojalla korvata (Tuusulan kaupungin sosiaalilautakunta 2006).

Perhehoitaja voi myös saada sijoitetusta lapsesta sosiaalilautakunnan suostumuksella lapsilisän. Tällöin kyseinen sijaislapsi otetaan huomioon lapsilisän porrastuksessa. Koska lapsilisä maksetaan lapsen huoltajalle, on perhehoitajan toimiessa lapsen huoltajana oikeus lapsilisän nostamiseen. Useimmat perhehoitajat eivät kuitenkaan ole sijaislasten virallistettuja huoltajia. Tällöin lapsilisän maksaminen perustuu lapsilisälakiin, jonka mukaan lapsilisä maksetaan sijoittavalle kunnalle ja Kansaneläkelaitos voi antaa perhehoitajalle oikeuden nostaa lapsilisä kunnan tätä puoltaessa. On tärkeää, että lapsilisän maksamisesta sovitaan toimeksiantosopimusta tehtäessä ja se kirjataan toimeksiantosopimukseen. Jos sovitaan, että lapsilisän saa kunta, tulisi asia tällöin huomioida perhehoitajalle maksettavassa kulukorvauksessa. (Lapsilisälaki 1992/796.)

Perhehoitaja voi myös hakea muita Kelan myöntämiä tukia sijaislapselle, kuten esimerkiksi alle 16-vuotiaan vammaistukea (entinen hoitotuki), erityishoitorahaa ja apuvälineitä. Sijaisperheen on myös mahdollista saada erilaisia palveluita sijaislasten erityistarpeisiin, esimerkiksi lapsen tai nuoren kehitystä tukevia terapioida, kuntoutusta, apuvälineitä ja sopeutumisvalmennusta. Sijoitetuilla lapsilla on tietenkin oikeus myös päivähoitoon. Lasten päivähoitomaksuja ei koskaan peritä sijaisvanhemmilta, ja sijaisvanhemman kotiin jäämistä päivähoitoon sijaan voidaan tukea taloudellisesti. (Hakkarainen, Kuukkanen & Piispanen 2010.) Kunnan, jossa lapsi on sijoituksessa, on yhteistyössä sijoittavan kunnan kanssa järjestettävä sijoitetun lapsen ja nuoren kansanterveystyöhön kuuluvat palvelut (Lastensuojelulaki 2007/417).

2.3.2 Sijaisperheen sosiaalinen tuki

Lähes poikkeuksetta huostaanotetuilla lapsilla on vaurioita kiintymysmalleissaan ja vuorovaikutustaidoissaan, mikä on suuri haaste heitä hoitaville ja heidän kanssaan arkea jakaville sijaisvanhemmille. Enää ei voida ajatella, että niin sanottu tavallinen ja hyvä vanhemmuus riittäisi yksinään korjaamaan lapsille jo syntyneitä vaurioita. Suurin osa

sijaisvanhemmista saakin merkittävän hyödyn koulutuksesta ja työnohjauksesta. Monet sijaisvanhemmat kokevat usein olevansa yksin tämän vaativan tehtävän kanssa, ja ongelmien myötä osa kokee myös pelkoa leimaantumisesta huonoksi vanhemmaksi. Tällöin vaikeudet saattavat kasvaa jopa ylivoimaisiksi, jos vanhemmat eivät hae tai heille ei tarjota apua ajoissa. Usein myös vertaistuki saattaa olla vaikeassa tilanteessa olevalle sijaisperheelle merkittävä apu. (Tuovila 2008, 52-53.)

PRIDE- koulutus (Parents resources information development education) on pitkäkestoista lapsen tarpeista lähtevää ennakkovalmentautumista, joka on kehitetty kaikille sijaisvanhemmiksi tai adoptiovanhemmiksi haluaville. Valmentautumisen tavoitteena on tarjota vanhemmille tarvittavat valmiudet, joiden avulla sijaisvanhemmat pystyvät paremmin tarjoamaan sijoitetulle lapselle pysyvyyttä ja jatkuvuutta. PRIDE-koulutuksen lähtökohtana on, että valmennus tapahtuu ennen päätöstä sijaisperheeksi ryhtymiselle tai ennen sijaisperheeksi ryhtymistä. Valmennuksella pyritään antamaan riittävästi tietoa siitä, mitä esimerkiksi jo monia menetyksiä kokeneelle ja paljon tarvitsevalle lapselle sijaisvanhemmiksi alkaminen edellyttää. Koko valmennusprosessin ajan arvioidaan osallistujien halua ja valmiutta sijaisvanhemmiksi ryhtymiselle. Päätös tehdään yhteiseen tietoon ja arviointiin pohjaten valmennuksen päättymisen jälkeen. Jokaiselle osallistujalle tulisikin antaa mahdollisuus miettiä ja pohtia rauhassa sijaisvanhemman tehtävää. PRIDE- koulutuksen periaatteiden mukaan lapsen kasvun ja kehityksen kannalta pidetään ensiarvoisen tärkeänä perhettä ja perhe-elämää. Kaikilla lapsilla tulee olla oikeus kuulua perheeseen ja elää perheessä. Sijaisvanhemmilla on puolestaan oikeus ennakkovalmennukseen ja täydennyskoulutukseen, jotta he voivat toimia perhehoitajina. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 121- 126.)

Arviot ennakkovalmentautumisen riittävydestä ulottuvat vain sijoituksen alkuvaiheeseen, tämän jälkeen sijoittavalta sosiaalityöntekijältä tarvitaan riittävästi tukea. Etukäteistieto tulevista vaikeuksista auttaa sijaisvanhempia ymmärtämään ja suhteuttamaan asioita, mutta vaikeiden ongelmien ratkaisemiseen ja jaksamiseen kaivataan kuitenkin konkreettisempaa apua. Vasta arkielämä sijoitetun lapsen kanssa näyttää miten lapsi reagoi sijoitukseen ja traumaattisiin kokemuksiin. Eikä uusia sijaisvanhempia tulisi jättää yksin ja toivoa heidän jaksavan. Perheille tulisi antaa riittävästi aikaa tutustua lapseen ennen sijoitusta ja tehdä suunnitelma siitä kuinka perhettä sijoituksen jälkeen tuetaan. Sijaisvanhemmilla tulisi olla olemassa kiinteät

tukimuodot heti alusta alkaen ja mahdollisuus konsultaatioon, sillä ammattitaitoisen sosiaalityöntekijän tuki on sijaisvanhemmille korvaamattoman tärkeää. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 142.)

Sijoituksen vaikutukset ulottuvat koko perheeseen, eikä perheen omia biologisia lapsia tulisi unohtaa. Perheen omille lapsille tulisi antaa asiasta riittävästi tietoa ja aikaa sopeutua sijaissisaruuden tuomiin muutoksiin. Vaikutukset koskettavat myös sijaisvanhempien parisuhdetta. Sijaisvanhemmilla tulisikin järjestyä myös aikaa ja mahdollisuuksia parisuhteen hoitamiseksi. Sijaisvanhemmuuden haasteista huolimatta lapsen edistyminen tuo perheeseen iloa ja auttaa jaksamaan vaativassa työssä. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 142.)

Sijaislapset edellyttävät sijaisvanhemmilta enemmän tukea ja rajojen asettamista kuin biologinen vanhemmuus. Sijaisvanhemmilta edellytetään lapsesta huolehtimisen lisäksi myös yhteydenpidosta huolehtimista sijaislapsen biologisiin vanhempiin ja sukulaisiin. Erityiseksi sijaisvanhemmuuden tekee myös se, etteivät sijaisvanhemmat voi tehdä päätöksiä sijaislasta koskien samoin kuin oman lapsen kohdalla. (Valkonen 2008, 107.)

Sijaisvanhempien tukeminen edellyttää, että perhehoidon rakenteet ovat kunnossa, sijoitukset ovat riittävän resursoituja ja työntekijät ovat ammattitaitoisia. Tukeminen ja tukimuodot tulee olla suunnattu perhekohtaisesti ja jokaisen perheen yksilölliset tarpeet huomioiden. Pääasiassa kunnat ja kolmannen sektorin yleishyödylliset järjestöt tekevät sijaisperheiden toimintaa tukevaa työtä. Järjestötoimijoista sijaisperheiden toimintaa tukevat esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliitto ry ja Ensi- ja turvakotien liitto ry. Muita perheiden palveluiden tuottajia ovat muun muassa perheneuvolat ja psykiatriset sairaalat. Tämän lisäksi sijaisperheillä on käytettävissä kaikki muutkin perheen ja perheenjäsenten hyvinvoinnin edistämiseen suunnatut palvelut. (Ketola 2008a, 46.)

Sijaisvanhemmille tulisi tarjota täydennyskoulutuksia tarpeiden mukaisesti. Tässä tulee kuitenkin huomioida myös vanhempien mahdollisuus arjesta irtautumiseksi. Molempien vanhempien osallistumisen mahdollistamiseksi tulisikin olla toimivat sijaisjärjestelyt lasten hoitamiseksi. (Ketola 2008a, 49.)

Täydennyskoulutuksen tulisi olla riittävän kattavaa ja monipuolista, jotta se vastaisi eri elämäntilanteissa olevien sijaisvanhempien erityishoidon tarpeita. Parhaimmillaan täydennyskoulutus tarjoaa sijaisvanhemmille uusia näkökulmia ja tärkeää tietoa, sekä toimivia käytännönkeinoja sijoitetun lapsen hyvän hoidon turvaamiseksi. (Ketola 2008a, 49.)

Yleisimmin käytettyjä sijaisvanhempien tukimuotoja ovat muun muassa sosiaalityöntekijän tuki, työnohjaus, koulutukset ja vertaisryhmät. Työnohjaus tarjoaa sijaisvanhemmille mahdollisuuden peilata tunteita ja ajatuksia sekä tukee kasvatus ja hoitotoimintaa. Työohjaus myös ennaltaehkäisee sijaisvanhempien uupumista ja tarjoaa uusia voimavaroja. (Janhunen 2008, 138-139.)

Vertaistuki nähdään sijaisvanhempien keskuudessa yhtenä keskeisimpänä tukimuotona. Se tarjoaa vanhemmille mahdollisuuden saada uusia näkökulmia ja toimintamalleja työhönsä jakamalla kokemuksia muiden samaa työtä tekevien kanssa. Vertaisryhmän vahvuus on yhdenvertaisuudessa ja kaikki sijaisvanhemmat voivat kokea tulevansa kuulluksi, kun kukaan ei ole niin sanotussa valvontavastuussa toisesta. Sijoituksen alkuvaihe tuo sijaisperheen arkeen suuria muutoksia ja vertaisryhmän tuesta on tällöin vanhemmille suuri apu. Vertaisryhmä on erityisen tarpeellinen myös silloin kun sijaisvanhempi ja sijaislapsi ryhtyvät luomaan kiintymyssuhdetta. Tällaisissa tilanteissa sijaisvanhemmille tulee esiin uusia kysymyksiä sijaislapsista ja heidän tarpeistaan sekä herää halu ymmärtää paremmin lapsen käyttäytymistä. Vertaisryhmätoiminnan tarve on myös noussut viimeaikoina tarpeelliseksi sijoitettujen lasten, perheen biologisten lasten ja biologisten vanhempien tukemisessa. (Ketola 2008a, 50-51.)

Sijaisvanhemmille tulisi mahdollistua yhden vapaapäivän pitäminen kuukaudessa. Käytännössä sijaisvanhempia ei kuitenkaan ole tuettu riittävästi vapaiden pitämisessä. Sijaisvanhemmat kokevat, että kunta ei tarjoa riittäviä mahdollisuuksia esimerkiksi lomittajan palkkaamiseen. Tämän vuoksi jotkut sijaisvanhemmat väsyvät sijaisperheen arjen ylläpitämiseen. (Janhunen 2008, 139.)

Sijaisvanhemman vapaan pitäminen sijaislapsen kotilomien aikana, ei ole useinkaan kovin toimiva menetelmä, sillä kotilomat saattavat keskeytyä ja sijaisvanhempien tulee olla tällöin saavutettavissa. Pitkäjänteisen ja laadukkaan tuen tulee mahdollistaa sijaisvanhemmille myös vapaan pitäminen, joka on erityisen tärkeää sijaisvanhempien jaksamisen kannalta. (Ketola 2008a, 52-53.)

3 TARKOITUS, TEHTÄVÄT JA TAVOITE

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata kokemuksia elämästä sijoitettujen lasten kanssa sijaisvanhempien näkökulmasta.

Tämän opinnäytetyön tehtävänä on selvittää

1. Millaisia kokemuksia sijaisvanhemmilla on elämästä huostaanotettujen lasten kanssa?
2. Millaista tukea sijaisvanhemmat saavat ja millaista lisätukea he kaipaisivat?

Tavoitteenamme on kartoittaa sijaisvanhempien kokemuksia elämästä huostaanotettujen lasten kanssa sekä kuvata sijaisperheen saamaa tukea ja lisätuen tarvetta. Työtämme ja sen kokemusperäistä tietoa on mahdollista hyödyntää uusien sijaisperheiden koulutuksessa ja tukemisessa.

4 MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT

4.1 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä

Kvalitatiivisella tutkimuksella tarkoitetaan laadullista tutkimusta, jonka tarkoituksena ei ole testata hypoteeseja, vaan luoda niitä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita merkityksistä ja aineistonkeruu tapahtuukin tyypillisesti todellisista ja luonnollisista tilanteista. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan ihmistä tiedon lähteenä ja siksi se mikä on tärkeää, ei ole tutkijan päätettävissä. Tutkimukselle tyypillisimpiä metodeja ovat esimerkiksi teemahaastattelu, ryhmähaastattelu ja osallistuva havainnointi. Lyhyesti voidaan todeta kvalitatiivisen tutkimuksen suosivan metodeja joilla tutkittavan näkökulmat ja ”ääni” pääsevät esille. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdejoukkoa ei voida valita satunnaisotoksena vaan kohdejoukko tulee aina valita tarkoituksen mukaisesti, jotta osallistujat tietävät mahdollisimman paljon tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä. Laadullista tutkimusta ei voida toteuttaa tarkkaan rajatun suunnitelman mukaisesti vaan suunnitelmia tulisi voida muuttaa joustavasti olosuhteiden mukaisiksi. Tutkimuksessa kaikki tapaukset käsitellään ainutlaatuisina ja tämän vuoksi myös aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 133, 158, 160.)

Kvalitatiivinen tutkimus pohjaa induktiivisuuteen, jonka avulla subjektiivisesta tiedosta voidaan tehdä yhteneviä päätelmiä. Tämän ajattelutavan mukaan yksittäisessä tapauksessa toistuu yleinen. Tutkimalla riittävän tarkasti yksittäistä tapausta, voidaan havaita myös se mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä toistuu tarkasteltaessa ilmiötä yleisemmällä tasolla. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 22-28.)

4.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu, jota kutsutaan myös puolistrukturoiduksi ja puolistandardoiduksi haastattelumenetelmäksi, on nimensä mukaisesti tiettyihin teemoihin kohdennettu haastattelumuoto. Haastattelun aihepiirit, eli teema-alueet, ovat kaikille haastateltaville

amat, mutta haastattelija voi tilanteen huomioon ottaen vaihdella kysymysten järjestystä ja sanamuotoja. Haastateltavien vastauksia ei myöskään ole sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan he voivat vastata omin sanoin ja ajatuksin. Teemahaastattelu korostaa haastateltavien omia tulkintoja ja heidän asioille antamiaan merkityksiä sekä vuorovaikutuksen osuutta niissä. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47-48.)

Teemahaastattelu on muodoltaan niin avoin, että haastateltava saa puhua varsin vapaamuotoisesti, jolloin haastattelumateriaalin voidaan katsoa olevan vastaajien omaa puhetta. Toisaalta ennalta valitut teemat takaavat sen, että jokaisen haastateltavan kanssa on puhuttu edes jossain määrin samoista asioista. (Eskola & Suoranta 2000, 88.) Tutkittavat ilmiöt ja niitä kuvaavat käsitteet, joista teemat koostuvat, hahmottuvat teorian ja tutkimustiedon pohjalta. Perehtyessään valitsemaansa aiheeseen tutkija voi todeta, että ilmiö voidaan eritellä osailmiöihin, ja näiden pohjalta tutkija rakentaa tutkimuksen teoreettiset peruskäsitteet. Haastattelurunkoa laatiessa ei tehdä yksityiskohtaista kysymysluetteloa, vaan peruskäsitteiden avulla laaditaan haastattelun teemat, joita haastattelutilanteissa tarkennetaan kysymyksillä. Teemahaastattelussa tarkentavia kysymyksiä voivat esittää sekä tutkija että tutkittava. Se, miten jokin ilmiö konkretisoituu tutkittavan omassa elämässä ja ajatuksissa, riippuu tutkittavasta henkilöstä ja hänen senhetkisestä elämäntilanteestaan. Haastattelija voi jatkaa ja syventää haastattelua teema-alueiden pohjalta niin pitkälle kuin tutkimusintressit edellyttävät ja haastateltavan edellytykset ja kiinnostus sen sallivat. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 66-67.) Tärkeintä haastattelussa on saada mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Tätä ajatellen voi olla hyödyllistä antaa haastateltaville etukäteen haastattelukysymykset tai haastattelun teemat tutustumista varten. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.)

Koska opinnäytetyömme tavoitteena oli saada kokemuksiin perustuvaa tietoa, valitsimme tiedonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun. Sen avulla uskoimme saavamme parhaiten tavoittelemamme kokemustietoa, sillä teemahaastattelussa tutkittava henkilö on aktiivinen osapuoli ja saa tuoda asioista esiin omat subjektiiviset näkemyksensä.

Haastattelurunkoon (LIITE 3) muotoilimme kolme pääteemaa, joiden lisäksi mietimme valmiiksi muutamia tukikysymyksiä. Tukikysymysten käyttö vaihteli haastatteluissa sen mukaan mitä asioita haastateltavat toivat teemoista esiin. Pyrimme välttämään

haastatteluissa suljettuja ja yksityiskohtaisia kysymyksiä, eli sellaisia joihin haastateltavan on mahdollista vastata lyhyesti, esimerkiksi vain yhdellä sanalla. Yksityiskohtaisilla kysymyksillä olisimme saaneet vastauksia vain omiin ennakkoletuksiimme aiheesta, mikä ei olisi vastannut työmme tarkoitusta. Tarvittaessa esitimme kuitenkin tarkentavia kysymyksiä. Ennen haastattelun alkua annoimme haastattelun teemat nähtäväksi haastateltaville, jotta he hahmottaisivat kokonaisuuden josta olemme työssämme kiinnostuneita. Etukäteen haastateltavat pariskunnat olivat saaneet vain tiedon siitä, että työmme käsittelee sijaisperheiden arjen kokemuksia.

4.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Analyysimenetelmänä käytimme opinnäytetyössämme sisällönanalyysia. Se on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää sekä laadullisessa että määrällisessä tutkimuksessa. Sisällönanalyysin avulla pyritään järjestämään tutkimusaineisto siten, ettei mitään sen sisältämästä tiedosta katoa ja tämän myötä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä selkeässä ja tiivistetyssä muodossa oleva kuvaus. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 103, 108.)

Tarkemmin määriteltynä käyttämämme menetelmä on aineistolähtöinen sisällönanalyysi, sillä opinnäytetyömme perustuu haastatteluista saatuun aineistoon. Aineistolähtöisessä analyysissa analyysiyksiköt valitaan tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti, mutta yksiköitä ei sovita ja harkita etukäteen. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmivaiheiseksi prosessiksi, jossa ensimmäinen vaihe on redusointi eli pelkistäminen, toinen vaihe on klusterointi eli ryhmittely ja kolmas vaihe on abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95, 108.)

Aineiston redusointi eli pelkistäminen tarkoittaa sitä, että aukikirjoitetusta haastatteluaineistosta karsitaan pois kaikki tutkimuksen kannalta epäolennainen. Aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä, jonka perusteella aineistosta valitaan tutkimuksen kannalta olennaiset ilmaukset. Klusteroinnissa eli ryhmittelyssä edellisessä vaiheessa aineistosta erotetuista ilmauksista etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia. Käsitteet ryhmitellään siten, että yhdistetään samaa tarkoittavat käsitteet

luokiksi ja nimetään ne, esimerkiksi ilmiön ominaisuuden tai piirteen mukaan. Lopuksi alkuperäisinformaation kielelliset ilmaukset abstrahoidaan eli käsitteellistetään, eli tutkimuskohteesta muodostetaan kuvaus yleiskäsitteiden avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109-112.)

Aloitimme analyysivaiheen lukemalla kaikki litteroidut haastattelut läpi palauttaaksemme mieleen niiden sisällön. Sen jälkeen alleviivasimme teksteistä lauseita ja lausekokonaisuuksia, joissa käsiteltiin opinnäytetyömme tutkimuskysymyksiä. Alleviivatuista teksteistä muodostimme pelkistettyjä ilmauksia, jotka järjestimme niiden sisällön mukaan kuuteentoista alaluokkaan. Alaluokat jäsentelimme edelleen kuudeksi yläluokaksi. Näistä muodostui lopulta kaksi pääluokkaa, jotka ovat samalla opinnäytetyömme tutkimuskysymykset. Analyysin etenemisen alaluokista pääluokiksi kirjasimme taulukon muotoon (LIITE 4). Kirjoittaessamme työn tuloksia auki, käytimme luokittelussa nimeämiämme yläluokkia ja alaluokkia pää- ja väliotsikoina. Työmme tulosten tueksi olemme käyttäneet haastateltavien autenttisia ilmauksia, kuitenkin säilyttäen haastateltujen anonymiteetin.

4.4 Opinnäytetyön toteuttaminen

Opinnäytetyössämme tiedonantajina toimivat kolmen sijaisperheen vanhemmat, eli yhteensä kuusi sijaisvanhempaa. Yhteyden haastateltaviin pariskuntiin saimme erään pirkanmaalaisen kunnan sosiaalitoimen kautta. Kunnan sosiaalityöntekijä kertoi asiakkailleen tekeillä olevasta opinnäytetyöstä, johon etsitään sijaisvanhempia haastateltavaksi. Olimme kertoneet, että toivomme haastateltavien pariskuntien määrän rajautuvan maksimissaan kuuteen. Kolmen sijaisperheen vanhemmat olivat antaneet luvan yhteystietojensa luovuttamiseen meille. Kyseisiä perheitä yhdisti se, että kaikissa oli ainakin yksi kyseisen kunnan kautta sijoitettu lapsi. Perheissä oli myös omia lapsia, sekä muista kunnista tulleita sijaislapsia. Kaikkiin kolmeen pariskuntaan olimme yhteydessä puhelimitse sopivan haastatteluajankohdan sopimiseksi. Haastattelut toteutuivat marras-joulukuun 2009 aikana haastateltavien kodeissa.

Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Haastattelurungossamme (LIITE 3) oli kolme pääteemaa, jotka pohjautuivat opinnäytetyömme tehtäviin. Jokainen haastattelu

koostui näistä kolmesta teemasta. Näiden lisäksi teimme itsellemme joitakin apukysymyksiä teemoihin liittyen, joita käytimme vaihtelevasti tilanteista riippuen. Ennen varsinaisia haastatteluja kysymysrungon toimivuus testattiin sairaanhoitajaopiskelijoilla. Koska kaikki kolme haastattelua olivat erilaisia ja yksilöllisiä tilanteita, ei kaikkia apukysymyksiä kaikissa haastatteluissa käytetty, ja tarpeen mukaan esitimme haastateltaville myös tarkentavia kysymyksiä.

Haastattelutilanteet olivat mukavia ja kiireettömiä, ja vanhemmat kertoivat kokemuksiaan avoimesti ja olivat kiinnostuneita työstämme. Kuten me opinnäytetyön tekijät, myös haastattelemamme sijaisvanhemmat uskoivat, että työstämme tulee olemaan hyötyä myös muille sijaisperheille.

Haastattelut tallennettiin digisanelimella. Sen jälkeen haastattelut litteroitiin, eli aukikirjoitettiin sana sanalta tietokoneelle. Heti aukikirjoituksen jälkeen digisanelimen tiedostot tyhjennettiin. Kaikki työhön liittyvä materiaali on prosessin ajan säilytetty tekijöiden henkilökohtaisissa tiedostoissa, ja työn valmistuttua aineistot hävitetään.

5 SIJAISVANHEMPIEN ARJEN KOKEMUKSIA JA SIJASPERHETOIMINNAN TUKEMINEN

5.1 Myönteiset kokemukset

5.1.1 Myönteiset kokemukset sijaisvanhemmuudesta

Haastatteluissa nousivat vahvasti esille sijaisperheenä olon positiiviset puolet. Myönteisenä asiana sijaisvanhemmat toivat esille tuki- ja päivystysperheenä toimimisen ennen pitkäaikaisia sijoituksia. Kokemukset olivat antaneet vanhemmille käytännön kautta lisää varmuutta sijaisperheeksi ryhtymiselle. Toiminta oli tarjonnut heille mahdollisuuden harjoitella arkielämää vieraiden lasten kanssa. Sijaisvanhemmiksi ryhtymiseen olivat vaikuttaneet myös vanhempien henkilökohtaiset toiveet, muun muassa halu hoitaa lapsia ja olla heidän kanssaan kotona. Yhtenä vaikuttavana tekijänä sijaisperheeksi ryhtymisessä mainittiin myös juuri kyseisten, entuudestaan tuttujen, lasten pitkäaikaisen sijoituksen tarve.

”...ne on tuonu mahdollisuuden että mä oon tässä kotona, saan olla tässä omien ja niitten kanssa.”

Pääsääntöisesti vanhemmat olivat kokeneet sijaisperheenä toimimisen ja sijaisvanhemmuuden positiivisena ja olivat olleet tyytyväisiä päätökseensä ryhtyä sijaisperheeksi. Sijaisvanhemmuutta kuvailtiin moninaiseksi ja antoisaksi kokemukseksi.

Sijaisvanhemmat kokivat että aikaisemmasta kokemuksesta sosiaali- ja terveysalalta on ollut hyötyä sijaislasten asioiden hoitamisessa. Vanhemmat arvelivat että alkuvaiheen valmennuksen vähäisyyteen vaikutti iän tuoma elämäkokemus ja aikaisemmat kokemukset lastenhoidosta.

Sijaisvanhemmat pohtivat yksilön merkitystä asioiden hoitumisessa ja kokivat tärkeäksi oman suhtautumistapansa eri asioihin. Aktiivisuuden ja oma-aloitteisuuden he kokivat tärkeiksi piirteiksi sijaisvanhemmille. Suhtautumistavalla sijoitusta kohtaan koettiin myös olevan merkitystä vanhempien jaksamiseen ja voimavaroihin.

”...ehkä se on munikin suhtautumistapa jollakin tavalla siinä sitten apuna, että koska kaikkien kans on mennyt tosi hienosti...”

Haastatteluissa nousi esille, että sukupuolella ei ole suurtakaan merkitystä vanhemmuuteen suhtautumisessa. Esille kuitenkin nousi että miehellä suhtautuminen vieraisiin lapsiin kuin omiinsa oli vaatinut hieman enemmän aikaa ja ajatustyötä kuin naisella. Naiset omaksuivat äidin roolin luonnollisemmin ja nopeammin.

”Kyllä mä oon joutunu sulatteleen itteeni, että mä joudun ottaan vieraan lapset ja mun pitäs yrittää ottaa sitä syliin ja pitää sitä samallain kun omaa lasta, niin se on mulle teettäny tosi paljon vaikeuksia ja on joutunu itensä kans painiin...”

Haastattelemlamme sijaisvanhemmilla kokemus vanhemmuudesta oli subjektiivinen ja näin ollen jokaisella oli vanhemmuuden käsitteille omat merkityksensä. Esimerkiksi toisille se merkitsi itsensä toteuttamista vanhempana ja toisille itsensä kehittämistä ja kasvattamista ihmisenä. Vanhemmat eivät kokeneet että heidän elämänarvonsa olisivat muuttuneet sijaislasten tulon myötä. Osa vanhemmista koki myönteisenä muutoksen vanhemmuuden roolien jakautumisessa.

5.1.2 Myönteiset vaikutukset perheeseen

Vanhemmat kuvailivat alkua mielenkiintoiseksi ja jännittäväksi ajaksi. Lapset toivat tullessaan säpinää perheeseen, mikä tarjosi vanhemmille uutta tehtävää sekä käsille että mielelle. Pienten lasten myötä myös perushoidon osuus arjessa lisääntyi. Yhtenä myönteisenä asiana vanhemmat kokivat myös arkirytmien vakiintumisen ja säännöllistymisen sijaislasten myötä. Arjen muutokset olivat hyvin perhekohtaisia.

Toisilla arkirytmi ei joutunut suurten muutosten kohteeksi, kun taas toisilla lähtökohdat edellyttivät kokonaisvaltaisempaa arjen uudelleen suunnittelua.

”Ja kun niitä pieniä oli niin siihen tuli ihan näitä käytännön töitä kai silloin, eihän lapset kykene ruokaileen ihan yksin, pysymään kuivana ja mitä kaikkee sitä nyt voi olla...”

”No kyllä ne silleen säpinää toi, tähän ympäristöön.”

Sijaisvanhemmat kokivat, että sijaislapsista on paljon seuraa omille lapsille, etenkin silloin kun ikäerot olivat pienet. Kuitenkaan suurempia ikäeroja ei koettu hankalina, sillä se antoi omille lapsille mahdollisuuden osallistua nuorempien lasten hoitoon ja tätä kautta oppia vastuullisuutta. Vanhemmat olivat saaneet myös omien lasten opettajilta positiivista palautetta lasten suhtautumisesta erilaisiin ihmisiin, mikä he arvelivat johtuvan sijaisperheenä toimimisesta. Sijaislasten myötä perheiden sosiaaliset kontaktit ja suhteet olivat laajentuneet, minkä vanhemmat toivat esiin varsin myönteisenä asiana.

”...siitä rupee oleen niin paljon seuraa, että se ei oookkaan enää millään tavalla tiellä ehkä...”

”...meidän lapsista on tullu sellasta palautetta että ne kauheen nätisti ottaa ihmiset, niinkun erilaiset ihmiset, huomioon, minkä mä veikkaan että on tätä perua siitä että meillä on niin paljon käynny kaikenlaisa. Ne on joutunu kattomaan että jaahas ovesta tuli ton näkönen nyt ja kuinkas täs kanssa nyt sitten...”

Vaikka alku toi perheisiin myös haasteita ja hankaluuksia, olivat vanhemmat kokeneet myönteisenä sen, että asiat olivat järjestyneet ajan kuluessa. Lasten fyysisen kasvun ja kehityksen etenemisen seuraaminen oli koettu myönteisenä. Lasten pärjääminen arjen toiminnoissa ja uusien asioiden oppiminen oli tarjonnut vanhemmille sekä mielihyvän että ilon tunteita. Ajan kuluessa lapset olivat myös oppineet perheen omille tavoille ja säännöille, mistä vanhemmat olivat tyytyväisiä. Alun hankaluuksien jälkeen vanhemmat olivat kokeneet että arjen sujuvuus oli edesauttanut myös liikkumista lasten kanssa erilaisissa paikoissa kodin ulkopuolella.

”...vaikka koko jengi oli mukana niin ei silleen tarvinnu koko aika haukkana vahtia, että missä kaikki menee, että pystyy jo luottamaan niihin, että kyllä ne nyt osaa niinkun kohtuullisesti käyttäytyä siellä sitten että. Niitten kanssa niinkun pärjää jo ihan hyvin tuolla ihmisten ilmoilla...”

”...ja sehän prosessi jatkuu edelleen. Tietysti, että kuinka muuttuu ja kehittyä, oppii ja kaikkee tämmöstä, se tietysti varmasti palkitsee sillä tavalla...”

5.1.3 Yhteistyön myönteiset kokemukset eri tahojen kanssa

Myönteisenä kokemuksena vanhemmat toivat esille myös sen, että erimielisyyksistä esimerkiksi lasten sukulaisten kanssa oli selvitty sopuisasti. Vanhemmat kokivat tärkeäksi sijaislasten biologisten vanhempien ja sukulaisten hyväksynnän sijaisperhettä kohtaan.

”...ne on semmoset vanhemmat joitten kanssa tulee toimeen -- ne halusitte että ne jää meille, että meillä on siitä hyvä että ne ei tullu vastentahtosesti...”

”...meitä on palkinnu se että meidät on hyväksytty ja aina sanottu positiivisesti että on hyvä että lapset on täällä meillä...”

Positiivisina asioina suhteessa biologisiin vanhempiin koettiin yhteistyön toimivuus ja hyväksyntä, sekä myönteinen palaute. Yhteistyössä sosiaalityöntekijöiden kanssa myönteisenä koettiin yhteensopivat henkilökemiat ja oman sosiaalityöntekijän pysyvyys.

”...mä sanon että meillä on vissiin käynyt kauheen hyvä onni, meillä on ollu yks sosiaalityöntekijä koko ajan. -- Se on tosi tärkeä, se tietää tän

meidän systeemin, nää meidän jutut alusta lähtien, mä koen sen tosi tosi hyvänä asana.”

5.2 Kokemukset muutosprosesseista

5.2.1 Sijaislapsissa tapahtuneet kehitykselliset muutokset

Vanhempien kokemusten mukaan sijaislasten kehitys eteni jatkuvasti pienin askelin. Ajan myötä luottamus lapsiin oli vahvistunut. Osa vanhemmista toi esiin luottamuksen myötä vähentyneen jatkuvan vahtimisen tarpeen.

”...sen kehityksen näkee siinä. Et ne nyt kuitenkin menee eteenpäin, vaikka vähän pienemmillä askeleilla...”

Perheiden säännöllinen arkirytmä koettiin lapsille turvallisuuden tunnetta lisäävänä, jonka myötä lapset uskalsivat myös ilmaista tunteitaan avoimemmin. Uskalluksen tunteiden ilmaisuun koettiin olevan hyvin yksilöllistä. Toiset lapset olivat alusta alkaen olleet avoimia kun taas toisilla niin sanottu kuherruskuukausi kesti pidemmän aikaa. Joillakin lapsilla oli ajan kuluessa herännyt ristiriitaisia tunteita ympäröivistä ihmissuhteista, esimerkiksi biologisten vanhempien ja sijaisvanhempien rooleista heidän elämässään.

”...melkein vuosi meni, niin nyt se on ruvennu -- siitä on tullu sellanen et se on niinkun vapautunu, että aika kauan kesti.”

5.2.2 Konkreettiset muutokset perheessä ja kodissa

Sijaisvanhemmat toivat haastatteluissa esille myös konkreettisia muutoksia kodissa. Esimerkiksi asunnon muutostyöt tulivat osalla ajankohtaisiksi lasten tulon myötä. Toisilla muutokset koskivat asunnon muuttamista aikuisten kodista lapsille sopivaksi ja toisilla muutos edellytti asuintilan lisäämistä.

”Sitten kun meillä oli ahasta täällä, että ei niinkun ollu tilaa...”

Vanhempien kertoman mukaan lasten arki koostui pienillä lapsilla leikistä ja ulkoilusta muiden arkirutiinien ohella. Isommilla lapsilla arkeen kuuluivat koulu, harrastukset ja erilaiset terapiat. Sijaisvanhemmilla tämä edellytti organisointikykyä ja suunnitelmallisuutta arjen toiminnoissa, jotta kaikki olivat oikeaan aikaan oikeassa paikassa.

”... niin tuota kyllä siinä se satakilometriä helposti rikki menee, kun kaikki viedään oikeeseen osoitteeseen ja haetaan pois niistä.”

5.3 Kokemukset haasteista ja ongelmista

5.3.1 Sijaislasten tuomat haasteet

Lasten saapuminen oli haastatteluissa perheissä tapahtunut hieman erilaisilla aikatauluilla. Toisilla oli hyvin aikaa tutustua lapseen ennen sijoitusta ja sulatella asiaa, kun taas toisilla lapset tulivat nopeasti päätöksen jälkeen. Nopeasti edennyt sijoitus koettiin haastavana koko perheen kannalta, erityisesti silloin kun lapsia tuli useampi kerralla. Nopean sijoituksen koettiin vaikuttavan myös sijaislasten sopeutumiseen perheen arkielämään. Alku vaati näissä perheissä enemmän molemminpuolista opettelua eri asioissa, kun kaikessa oli aloitettava nollasta. Jo tutustuminen vei oman aikansa ja perheen sääntöjen ja tapojen opettelu oli haaste niin lapsille kuin vanhemmillekin. Osa sijaisvanhemmista kuvasi alkua niin sanotuksi kuherruskuukaudeksi, jolloin lapset eivät vielä uskaltaneet tuoda todellisia luonteitaan ja kielteisiä asioita esille. Toisilla kokemus oli päinvastainen. Lapset olivat jo tullessaan

haastavia ja yhteiselon sujuvuus saavutettiin vasta ajan kuluessa. Näiden vanhempien kokemus alkuaajoista oli jopa negatiivisesti sävyttynyt. Perheet elivät alussa asenteella ”tässä ja nyt”, ilman suurempia odotuksia tulevaisuudesta. Myös ne perheet joissa alku oli ollut helppo ja vaivaton, oli ajan kuluessa kohdattu arjen haasteet, esimerkiksi lasten esiin tulevien tunteiden myötä.

”Siinä kattellaan ja seuraillaan ja kaikilla on kivaa ja hauskaa, ei mitään ongelmaa kellään. Puolen vuoden jälkeen tulee sit sellasta et ruvetaan, aletaan käymään jo tutuksi ja niin sitten uskalletaan jo vähän ilmasta omia mielipiteitään, et sen jälkeen sitten vasta alkaa niin sanottu rehellinen arki.”

Sijaisvanhemmat toivat esille lomien tärkeyden koko perheen kannalta. Vanhemmat tarvitsevat vapaa-aikaa jaksakseen työskennellä kiireisen arjen keskellä. Lapsille lomat antavat mahdollisuuden yhteydenpitoon biologisiin sukulaisiin ja laajempiin sosiaalisiin kontakteihin. Jo pienetkin muutokset arjessa, esimerkiksi yhden lapsen lomalla olo, koettiin arjen kannalta rauhoittavina ja vapauttavina. Perheissä joissa kotiin jäi lapsia osan lähdettyä lomalle, ei koettu arjen askareiden juurikaan muuttuvan. Ruoka oli laitettava ja pyykit pestävä lasten lukumäärästä huolimatta.

”...että jos ei oo semmosia mihinkä se vois sit mennä edes kerran kuukaudessa käymään niin sitten pitäis saada tukiperhe sille lapselle, tai tämmönen loma perhe. Sitten kun kunta ei aina niinkun sitäkään oo ymmärtäny, että se lapsi todellakin tarvitsee sen, ihan se lapsi tarvitsee, saatikka sitten me tarvitaan ihan oikeesti joskus se vapaapäivä, että me jaksetaan sitten tehdä tätä, ettei ihan väsähdetä tähän hommaan ihan kokonaan.”

”Ja kyllä se silleen vapaalta tuntuu vaikkei ne kaikki siitä lähekkään pois et osa vaan - - Pienellä kokoonpanolla kun on niin kyllähän se sitten rauhoittaa...”

Vanhemmat kokivat myös haasteellisena sen, että osalla lapsista ei ollut minkäänlaista rytmiä eikä rajoja. Perheen arkirytmin ja sääntöjen opettelu koettiin tällöin hankalana ja pitkäaikaisena prosessina. Jo opituista huonoista tavoista pois oppiminen ja uuden

perheen tapojen opettelu oli lapsille vaikeaa. Vanhemmilta perheen sääntöjen ja tapojen opettaminen vaati useita toistoja. Osalla lapsista menneisyyden vaikutukset ja traumaattiset kokemukset toivat oman haasteensa uuteen elämäntilanteeseen. Jopa pienessä vauvassa oli havaittavissa merkkejä ympäristön traumoja aiheuttavasta vaikutuksesta. Kaikissa lapsissa ei kuitenkaan ollut ulospäin nähtävissä merkkejä traumaattisista kokemuksista.

”...lapsilla ei ollu minkäänäkösiä, ei rytmiä eikä eikä sääntöjä eikä ohjeita ja niitten opettelu niin se nyt ensin tuotti vähän ...mutta kyllä se sit lopulta, pian päästiin sitten ja mitä nopeemmin sitten niinkun oli päivärytmit niin kaikki rupes sitten sujumaan kyllä helpommin...”

”...välillä tuntuu, että ei se mee jakeluun, mutta kyllä sitten kun tarpeeks kauan niinkun hokee niin kyllä sieltä aina sit huomaa et hei tuo on oppinut tonkin. Älynväläys tulee aina itelle nyt ne osaa...”

5.3.2 Sijaisvanhemmuuden haasteet

Alku vaati sijaisvanhemmilta aikaa ja voimia käytännön asioiden järjestelyyn, ja toisille oman haasteensa arjen sujuvuuteen toi myös toisen vanhemman talon ulkopuolella työskentely. Vanhemmat toivat esille vastuun ja huolenpidon kasvamisen sijaislasten myötä ja toisinaan he olivat joutuneet pohtimaan ajan riittävyyden tasapuolisuutta lasten kesken. Osalle lapsista oli biologisessa perheessä syntynyt selvä suosikkijako, josta sijaisvanhemmat pyrkivät eroon mahdollisimman nopeasti tasapuolisen kohtelun avulla.

”...siellä oli niinkun aiemmin heillä ollut hyvin siis kotioiloissa tällöinen suosikkijako joka näkyy edelleen vaikka siitä, että toinen on kultaakin kalliimpi puheissa ja käytännössä ja toinen oli hyljeksitty - - Edelleenkin tulee esille vaikka kuinka ollaan tasapuolisia varmasti kaikille samanlaista, että kenelläkään ei oo eri vapauksia tai eri oikeuksia niin tällöinen haaste niinkun seuraa varmaan vielä eteenkin päin. ”

Ennen sijoituksia vanhemmat kertoivat pohtineensa pärjäämistä vieraiden lasten kanssa. Joillakin oli aluksi ollut lasten poikkeavuuteen kohdistuvia ennakkoluuloja, jotka kuitenkin ajan kuluessa olivat hävinneet. Vanhemmat korostivat oman valmentautumisen ja valmistautumisen merkitystä sijaisvanhemmuuden pohjana. Sijaisperheeksi ryhtymistä tulisi harkita tarkkaan ja monesta näkökulmasta, sillä sijaislapset eivät ole vain hetken ihastus. Sijaisvanhemmuus vaatii rohkeutta ja kykyä etsiä tietoa sekä taitoa ja uskallusta kysyä. Vanhemmat kokivat tärkeäksi jatkuvan itsensä kehittämisen ja tietojen säännöllisen päivittämisen muuttuvassa yhteiskunnassa. Jaksamisen kannalta tärkeänä koetaan myös vanhempien yhteinen ja oma aika.

”...ettei se ole se hetken ihastus tai se hetken asia ja ottaa asioista selvää tuota mitä kaikkea siihen liittyy hankkiutuu semmoseen valmennukseen tai koulutukseen...”

5.3.3 Perheen kehitys sijoituksen myötä

Arjen rytmin ja sujuvuuden suunnittelu vaatii sijaisvanhemmilta organisointikykyä ja tarkkaavaisuutta. Säännöllinen päivärytmi luo lapsille turvallisuuden tunnetta, mutta toisinaan vanhemmat kokevat tiukat aikataulut ja vaihtelun mahdollisuuden puutteen haasteellisenä ja jopa negatiivisena asiana. Kun lapsia on paljon, ei arjen ja pyhän vaihteluilla ole työn kannalta merkitystä. Kaikilla lapsilla kyvyt itsestä huolehtimiseen eivät vastaa heidän ikätasoaan. Tällöin esimerkiksi heidän itsenäiseen kulkemiseensa ei voida luottaa, mikä vaatii vanhemmilta järjestelmällisyyttä suunniteltaessa päivän ohjelmaa.

”...päivärytmin pitää olla aina sama, aina pitäis toimia kuin kello kaiken, koska se tuo lapsille sitä turvallisuutta. No vielä viikollahan se menee ihan hyvin, kun on kouluunlähdöt ja kaikki, että se menee näin, mutta kun tulee viikonloppu niin ite vaikka haluais vähän kauemmin lojua sängyssä eikä noustakkaan heti seittemältä ylös niin se ei toimi, ei vielääkään se ei toimi. Vaan niinkun aina pitäis elää sitä säännöllistä elämää kokoajan joka päivä, oli sitten arki taikka pyhä taikka jouluku tai juhannus...”

”Ne on siis silleen niin arvaamattomia - - vaikka ikää olis jo paljon, mutta kun ei oo kykyjä kuitenkaan sitten huolehtia itestään vielä. Joudutaan niinkun kuskaamaan niitä hirveen paljon sitten.”

Sijaislasten tulo oli ollut suuri haaste myös perheen omille lapsille, jotka joutuivat jakamaan kaiken uusien lasten kanssa. Tämän vuoksi sijaislasten hyväksyminen vei heiltä oman aikansa.

”...sehän on joutunu jakamaan ihan kaiken, siskonsa, veljensä, äitinsä, isänsä, kotinsa, lelunsa, kaiken mitä voi joku jakaa...”

Vanhemmat olivat pohtineet lasten sijoituksen kestoon liittyviä asioita. Toisille oli jo alussa muodostunut selkeä kuva siitä, että sijoitus tulee kestämään useamman vuoden, ehkä jopa lasten itsenäistymiseen asti. Toisilla kuva tulevaisuudesta ei ollut niin selkeä. Heillä pohdintaa aiheutti lasten mahdollinen kotiinpaluu ja he suhtautuivat sijaisperhetoimintaan siten että se on yksi väliasema lasten elämässä. Vanhemmat kuvasivatkin lasten olevan vain lainaa, niin omat kuin sijaislapset, niitä ei voi omistaa. Sijaislasten kohdalla haasteeksi muodostuu joskus myös se, että sijaisvanhemmat eivät voi päättää lasten asioista, vaan lopulliset päätökset tekee sosiaalitoimi.

”En mä voi ajatella sillain et ne on niinkun ikiomia, eikä ne tuu oleen koskaan ikiomia, ei millään tavalla...”

”Ja valmistauduttava myös siihen että jos ne lapset sitten vielä lähtee kotiin biologisten vanhempien luo, että mitä tapahtuu sitten, siinä voi olla monelle kova paikka, mutta se on vaan valmistauduttava, se tilanne tiedetään jo alusta lähtien että näin voi käydä.”

Sijaislasten tulevaisuus herätti vanhemmissa ristiriitaisia ajatuksia. Toisaalta he toivoivat lapsille mahdollisuutta palata kotiin ja kasvaa turvallisessa ympäristössä. Samalla oma kiintymys sijaislapsiin ja omat mahdollisuudet lasten kehityksen turvaamiseen herättivät monenlaisia tunteita. Sijaisperheen tavoitteena on tarjota lapsille tavallinen ja turvallinen elämä, mikä aiheuttikin pohdintaa; miten määritellään tavallinen elämä?

”...jotenkin tulee sellanen tunne että nyt kun meillä menee niin hyvin ja lapset on niin ihania, niin tulee se just että koska joutuu päästään irti, vaikka mielellään päästää jos siellä olis kaikki sataprosenttisen hyvin...”

”...mut se on tietysti niistä meistä kiinni, että mikä me tulkitaan et se on tavallista elämää- - mikä nykypäivänä on tavallista elämää, tavallista turvallista ja turvan antavaa elämää tarjota lapsille...”

Sijaislapset toivat perheeseen tullessaan paljon uusia sosiaalisia kontakteja. Jokaisen lapsen taustalla oli biologinen perhe ja sukulaiset. Lisäksi lapsilla oli kavereita, opettajia ja muita ammattihenkilöitä, jotka olivat osa sijaisperheen arkea. Osa vanhemmista koki ristiriitaisia tunteita suhteessa sijaislasten biologisiin sukulaisiin ja omaan vanhemmuuteen. Sukulaisten aktiivisuus sijaislasten elämässä koettiin hyvinkin vaihtelevana. Omana haasteenaan koettiin myös biologisten vanhempien passiivisuus lasten tapaamisessa. Toisilla sukulaiset pitivät tiiviisti yhteyttä lapsiin ja toisilla sijaislapset olivat enemmän tekemisissä sijaisperheen sukulaisen kuin omien sukulaisensa kanssa. Vanhemmat kokevat lasten sosiaalisen elämän ylläpidon ja siihen kannustamisen tärkeänä. He olivat myös huomanneet että ulkopuoliset ihmiset, kuten opettajat, seuraavat sijaislapsia tarkemmalla silmällä.

”On tärkeää että lapset pitävät yhteyttä biologisiin vanhempinsa ja sukulaisiinsa, ainahan se ei ole mahdollista. Ja se että lapset oppisivat pitämään yhteyksiä toisiin ihmisiin, sen takia vähän koitettu että täälläkin kävis vähän porukkaa...”

”...ovi pitää olla oikeesti auki aina. Että ei se koti voi olla niinkun semmonen mikään pyhä paikka mihin ei voi vieraita ihmisiä tulla ollenkaan. Koska ne lapset tuo tullessaan todella paljon ihmisiä.”

5.3.4 Sijoituksen tuomat ongelmat

Vanhemmat toivat haastatteluissa esiin myös sijoituksen tuomia ongelmia. Sijoituksen alkuvaiheessa osa vanhemmista oli kokenut, että heidän täytyi olla erityisen aktiivisia tarvittavan avun saamiseksi lapsille. Myös omien, lakisääteisten vapaiden, järjestäminen oli aiheuttanut erinäisiä ongelmia. Kaikilla lapsilla ei ollut mahdollisuutta vakituiseen hoitopaikkaan vapaapäivien toteutumiseksi. Vapaapäivien järjestämisessä hankaluudeksi osoittautui joidenkin lasten kohdalla myös riittämättömät suhteet biologisiin vanhempiin ja sukulaisiin. Osa vanhemmista kuvaili lasten ja biologisten sukulaisten suhteita jopa ongelmallisiksi.

” ...se on tietysti että meidän pitäis olla niinkun kokoajan tarkkana seurata lapsia ja katsoo, että ja huomata mitä ne mahdollisesti tarvitsee, minkälaista ammatti-ihmisen apua taikka muuta. Että siinä meillä vaaditaan sellasta tarkkaavaisuutta että osataan viedä ja vaatia lapsille, nimenomaan melkein vaatia lapsille tarvittavia hoitomuotoja.”

Sijaisvanhemmat nostivat esiin myös ulkopuolisten ihmisten ja yhteiskunnan suhtautumisen ja ennakkoluulot sijaisperhetoimintaa kohtaan. He kokivat että sijaisperheet eivät ole täysin tasavertaisia niin sanottujen normaalien perheiden kanssa, ja uskoivat että julkinen keskustelu voisi vähentää ja poistaa harhakuvitelmia ja ennakkoluuloja.

5.4 Kokemukset erilaisista sijaislapsista

5.4.1 Sijaislasten erilaiset piirteet

Sijaisperheillä oli monenlaisia kokemuksia erilaisista sijaislapsista. Osa lapsista oli niin sanottuja tavallisia lapsia, joilla heistä riippumaton elämäntilanne oli johtanut huostaanottoon. Kun taas osalla sijoitukseen johtaneet syyt olivat sekä ympäristöstä että lapsista itsestään lähtöisin olevia.

Haasteita vanhemmille toivat lapset joilla ei tullessa ollut minkäänlaisia käytöstapoja ja sääntöjä, mihin osittain vaikuttivat myös lasten kehitykselliset viiveet. Aluksi tällaisten lasten toiminta oli varsin ympäripyöreää. Osa kouluikäisten sijaislasten perheistä oli päivittäin yhteydessä esimerkiksi koulun kanssa, ja palaute opettajilta oli harvoin positiivista.

”...ne oli kaikki sisaruksia tietenkin ja ihan pellossa kasvaneita. Ei ollu minkäänäköstä...kaikki mitä et ymmärtäny kieltää, niin se niinkun tehtiin. Vaikka nyt tietysti kieltikin, niin ei kaikki mennyt heti perille. Ku ei ollu mitään opetetu. -- piti alottaa nollasta sitten niitten kanssa.”

Pääsääntöisesti vanhempien kokemukset lapsista ja heidän piirteistään olivat myönteisiä. Lasten tarpeita ei koettu ylivoimaisiksi. Jokaisella lapsella oli yksilölliset tarpeet, jotka muuttuvat lasten kasvaessa ja kun lapsi oppii ilmaisemaan tarpeitaan laajemmin. Vanhemmat kokivat tärkeäksi että lapsille puhutaan asioista heidän ikä- ja kehitystasonsa huomioiden. Vanhemmat kuvasivat lapsia muun muassa adjektiiveilla kiltti, ihana, hieno, mukava, kiva ja helppo. Lasten ei myöskään koettu tekevän pahaa tahallaan.

”Mutta näillä lapsilla on tietysti vähän erilainen, erilaisia probleemeita ja niitä niinkun sitten koitettiin parhaamme mukaan tai lapsia jeesata sitten, käydä läpittekin jos mikäli lapset halus niistä jotakin ottaa esille, koittaa selventää heille heidän omalla ikätasoisellaan tavalla. ”

”Kaikkihan ne hajottaa, mutta tota se nyt on enempi kuitenkin semmosta tyhmää lapsellista uteliaisuutta, et lähinnä pitää kattoo aina, että mitä tää on syöny.”

Merkittävänä asiana vanhemmat toivat esiin myös sen, että vieraasta lapsesta pystyy välittämään todella paljon eivätkä lapset ole ”vain” sijaislapsia, vaan heitä kohdellaan ja hoidetaan kuin omia lapsia.

5.4.2 Sijaislapset ja ympäristö

Huomion arvoinen asia sijaisvanhempien mielestä oli myös se, että kaikki sijaislapset eivät tule hankalista oloista, vaan taustalla voi olla myös esimerkiksi biologisen vanhemman sairastuminen tai kuolema. Sijaislasten kohdalla tulisi vanhempien mukaan myös aina muistaa että lapsia ei voi syyttää vanhempien tai muiden läheisten epäonnistumisista eikä lasta tulisi leimata menneisyytensä vuoksi. Osa vanhemmista toi esiin myös sen, että lasten kiintymyssuhteet olivat kehittyneet biologisessa perheessä melko hyvin.

”Lapsia ei oo leimattu niiden taustansa takia, että ne on sellaisia lapsia, ei edes vähemmissä määrin, lapsia ei syytetä vanhempien tai muiden läheisten epäonnistumisista, ei oo lapsen syytä että tilanne ajautuu tähän.

5.5 Saatu tuki

5.5.1 Konkreettinen tuki sijaisperheelle

Osalla vanhemmista oli tietoa erilaisista tukiasioista jo ennen sijaisperheeksi ryhtymistä, minkä he kokivat helpottavana tekijänä sijoituksen alkuvaiheessa. Sosiaalitoimelta perheet saivat tietoa taloudellisesta tuesta, esimerkiksi käynnistämiskorvauksesta, mutta vanhemmat olisivat kaivanneet enemmän ja selkeämpää tietoa siitä mitä tukia voi saada ja mistä niitä voi hakea. Myös kulukorvauksien ja erilliskorvauksien rajanveto tuntui vanhemmista hankalalta hahmottaa. He kaipaisivat yhteislinjaa korvauskysymyksiin, sillä tällä hetkellä korvausten hakeminen ja saaminen koetaan monimutkaiseksi.

”...kyllä me oltiin alkuvaiheessa tässä tukiasiassa aikalailla niinkun tarjoojien talutusnuorassa sanotaanko näin, että tuota itse ei osannu vaatia oikein mitään tai ottaa puheekskaan...”

Taloudellisen tuen hakeminen herätti vanhemmissa tunteen siitä, että rahaa joutuu niin sanotusti kerjäämään. Osa vanhemmista oli tämän vuoksi päätenyt anomaan taloudellisia tukia vain kerran vuodessa kuittien perusteella.

”...joka kerta kun vähänkin jotain on niinkun vailla niin vaikka se kuinka kuuluu niitten maksaa niin siltikin aina on semmonen olo, että pitää kerjätä sitä rahaa...”

Osalle vanhemmista oli aiheutunut kohtuutonta huolta lasten asioiden järjestymisestä, esimerkiksi pitkiä aikoja tarvittavan diagnoosin saamiseksi lapselle, jotta tarvittava kuntoutus olisi mahdollista saada. Pääsääntöisesti vanhemmat kuitenkin kokivat, että lapset olivat saaneet tarvitsemansa palvelut ja hoidon.

Konkreettisesta tuesta puhuttaessa vanhemmat toivat esiin myös eri yhteistyötahojen toimivuuden ja merkityksen. Vanhemmat olivat tyytyväisiä siihen, että joillakin terapeuteilla oli mahdollisuus myös kotikäynteihin. Pääsääntöisesti yhteistyö koulujen kanssa oli koettu myönteisenä ja toimivana. Myös lasten tarpeita vastaava erityisopetus oli haastatelluissa sijaisperheissä toiminut kiitettävästi.

5.5.2 Sosiaalitoimen toimivuus

Haastatelluilla perheillä oli kokemuksia useamman kunnan sosiaalitoimen toimivuudesta. Näin ollen haastatteluissa esiin nousseet kokemukset kohdistuivat useampaan eri kuntaan. Sijoituksen alkuvaiheessa vanhemmat kokivat myönteisenä tiiviin yhteistyön sosiaalitoimen kanssa. Osa vanhemmista toi myönteisenä kokemuksena esille sen, että ennen lasten tuloa heitä oli haastateltu, asunto oli tarkastettu ja hyväksytty sekä heille oli annettu mahdollisuus tutustua lapsiin ennen sijoitusta. Vanhemmat mainitsivat positiivisena asiana myös sosiaalityöntekijöiden kiinnostuksen lapsista ja heidän asioistaan.

”Mut se oli kauheen hyvä, sosiaalitoimelle pysty aina soittaa kun tuli kysymyksiä ja ne soitteli tännepäin kyseli kuinka menee ja mun mielestä se toimi aika hyvin siinä vaiheessa.”

Vanhemmat kokivat, että asioiden hoituminen ei ollut kiinni vain järjestelmistä, vaan omalla asenteella ja aktiivisuudella voi vaikuttaa asioiden toivotunlaiseen hoitumiseen.

Positiivisena asiana pidettiin myös mahdollisuutta ottaa yhteyttä sosiaalitoimeen aina tarpeen tullen. Vanhemmat myös kokivat saavansa apua ja neuvoja aina tarvittaessa. Sosiaalitoimen kautta osa vanhemmista oli saanut suosituksia erilaisista koulutuksista sijaisperhetoimintaan liittyen.

”Että täytyy niinkun aatella, että se on myöskin ihmisistä kiinni, eikä järjestelmistä kiinni, kuinka asioita hoitaa.”

”...pistin aamulla sähköpostia niin sieltä sitten saman tien soitettiin. Kyllä sieltä sitten kumminkin avun saa sitten varmasti kun tarttee.”

5.5.3 Kokemukset saadusta tuesta

Sijaisvanhemmat kokivat, että tuen saaminen oli tärkeää jaksamisen kannalta. Haastatellut perheet kokivat sijoitusta edeltävän PRIDE-koulutuksen hyödylliseksi ja sijaisperheeksi ryhtymisen valintaa tukevaksi. Positiivisina tekijöinä koettiin myös sosiaalitoimen kannustus ja tuki harkintavaiheessa. Tukiin liittyvistä perusasioista perheet olivat saaneet tietoa eri tahoilta. Käytännöt vaihtelevat kunnittain ja joillakin vanhemmilla oli tietoa ja kokemuksia jo entuudestaan.

”Me oltiin PRIDE- koulutuksessa täällä, ennen sitä, mutta sekin oikeestaan enempi keskitty sitten siihen, että pystytään sen koulutuksen aikana päättään, että onko meistä, me ite pystytään päättään ja tietysti ne työntekijät, että onko meistä sijaisperheeks vai ei...”

” ...sosiaalitoimi oli siinä vahvasti kyllä sillain niinkun kannustamassa mukana...”

Sijaisvanhemmat olivat kokeneet työnohjauksen jaksamista tukevana tekijänä, joskaan sen toteutuminen ei kaikilla ole ollut itsestäänselvyys. Tuki- ja vertaisryhmätoiminnan vanhemmat nostivat esiin erittäin hyödyllisenä tukimuotona. Vanhemmat korostivat kokemusten jakamisen tärkeyttä ja tunnetta siitä ettei ole yksin asioiden kanssa.

Vertaistuki mahdollistaa vanhemmille sekä myönteisten että kielteisten kokemusten jakamisen.

” Se tukiryhmä on aivan älyttömän hyvä systeemi, ei tarte koskaan olla ihan yksistänsä...”

”...meillä on säännöllinen työnohjaus, että siitä me ei olla suostuttu luopumaan, vaikka ne aina yrittää, että se ei niinkun tarte...”

Perheet puhuivat positiiviseen sävyyn sijaisperheiden yhdistystoiminnasta. Sen koettiin tukevan sijaisvanhemmuutta ja antavan erilaisia näkökulmia asioihin ja kokemuksiin. Yhtenä tärkeänä tekijänä sijaisvanhemmuuden tukemisessa koettiin lähipiirin suhtautuminen sijaisperhetoimintaa kohtaan. Osalla perheistä oli myös kokemuksia läheisten kiinnostuneisuudesta sijaisperhetoimintaa kohtaan, jolloin he toimivat ikään kuin mallina sijaisperhetoiminnasta. Perheiden kokemuksista heijastui laajan verkoston tärkeys. Jokaisella perheellä tukiverkkoon kuului paljon eri ihmisiä ja tahoja, joista haastatteluissa esiin nousivat muun muassa sosiaalitoimi ja sosiaalityöntekijät, sijaislasten biologiset vanhemmat ja sukulaiset, vertaistukiryhmät ja perheen omat sukulaiset.

”...moni sanoo, että hekin ovat ajatellut, miettinyt, mutta vielä ei ole ollut oikee ajankohta ja sit ne seurailee tässä meidän touhuja - - jos he joskus sitten myöhemmin itekkin. Tavallaan niinkun hakee kokemuksia meidän kautta.”

5.6 Lisätuen tarve

5.6.1 Puutteet sosiaalitoimen työskentelyssä

Kaikki haastatellut perheet olivat kokeneet jonkin asteista riittämättömyyttä sosiaalitoimen työskentelyssä. Osalle kokemukset olivat muodostuneet jopa ongelmiksi, ja vanhemmista tuntui, että jopa lakia kierrettiin lasten tarpeisiin liittyvissä asioissa.

Haastatteluissa tuli myös ilmi, että vanhemmat kokivat puutteita sosiaalitoimen johdonmukaisuudessa eri kuntien välillä ja jopa kuntien sisäisissä toimintatavoissa.

”...ne on niinkun tarveharkintaisia, et jokainen työntekijä vielä saman kunnan sisällä miettii, että voiskohan tästä maksaa vai eiköhän tästä vois maksaa ja mitähän tästä vois maksaa.”

Osa vanhemmista oli kokenut, että sijoituksen alkuvaiheessa henkilökemioilla oli vaikutusta sosiaalityöntekijöiden tapaamisiin. Ongelmia aiheuttivat yhteen sopimattomat henkilökemiat vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden välillä. Vanhemmat olivat kokeneet sosiaalityöntekijöiden pysyvyyden myönteisenä. Usein ongelmia aiheuttikin sosiaalityöntekijöiden tiheä vaihtuvuus. Tällöin sijaislapset eivät oppineet tuntemaan omaa sosiaalityöntekijäänsä eivätkä sosiaalityöntekijät oppineet tuntemaan lapsia ja heidän elämäntilanteitaan.

”...sosiaalityöntekijän kanssa ei tultu toimeen yhtään, niin kaks vuotta meni ilman, että se kävi kääntymässäkään täällä.”

” Ei lapset ollenkaan, ne tunsu jonkun toisen lapsen sosiaalityöntekijän niinkun ihan hyvin joka kävi kokoajan säännöllisesti, mut sit omaa ei ollenkaan, ei ollu ikinä nähnykkään.”

Vanhemmat toivat esille, että sosiaalityöntekijöiden vierailut kotona olisivat toivottuja useamminkin. Vierailutiheyteen kuitenkin vaikuttavat useat tekijät, joista vanhemmat mainitsivat muun muassa sosiaalityöntekijöiden kiireen ja pitkät välimatkat. Myös vanhempien aktiivisuuden koettiin olevan edellytys sosiaalityöntekijöiden tapaamisissa.

”...tietenkin kunnassa on se sosiaalityöntekijä jolla on ihan hirvee kiire joka asian kanssa, ei se kerkiä täällä autoileen.”

”...meidän täytyy niitä yleensä soittaa, että voisitteko nyt ystävällisesti ehkä vielä tänäkin vuonna käydä.”

Vanhemmat korostivat oman aktiivisuutensa merkitystä yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa. Osalla sosiaalityöntekijöistä koettiin olevan oma-aloitteisuuden puutetta.

Esimerkiksi sijaislasten kuulumisia ei kyselty säännöllisesti. Myös kokematon sosiaalityöntekijä oli aiheuttanut osalle perheistä ylimääräistä harmia.

Haastatteluissa nousi puheeksi myös negatiiviset kokemukset jälkihuollon toimivuudesta. Vanhemmat toivoivat, että jälkihuoltoon kiinnitettäisiin entistä enemmän huomioita erityislasten kohdalla. Pohdintaa oli aiheuttanut erityisesti lapset joilla oli kehityksellisiä viiveitä ja näin ollen heikommat kyvyt itsestä huolehtimiseen.

Kaikki vanhemmat olivat käyneet PRIDE- koulutuksen. Tämän lisäksi heille ei alkuvaiheessa ollut tarjottu muuta sijaisperhetoimintaan liittyvää valmennusta ja koulutusta, minkä vanhemmat olisivat kokeneet mahdollisesti tarpeelliseksi. Vanhemmat kuitenkin toivat esiin, että myöhemmin sosiaalitoimi oli ehdottanut heille erilaisia lisäkoulutuksia. Tässäkin asiassa vanhempien omalla aktiivisuudella ja kiinnostuneisuudella koettiin olevan suuri merkitys.

5.6.2 Kokemukset tuen riittämättömyydestä

Vanhemmat toivat yhtenä epäkohtana esille tiedollisen tuen puutteellisuuden. Konkreettisiin asioihin, kuten esimerkiksi korvaushakemusten täyttämiseen ja materiaalsen tuen saamiseen, olisi kaivattu enemmän tietoa. Tukiasioiden tiedonkulussa vanhemmat olivat havainneet paljon puutteita, esimerkiksi tarve ja saatu materiaallinen tuki eivät kohdanneet. Osa vanhemmista koki tukien saamisen monimutkaisena ja vaikeana prosessina.

”...siinä olis voinu sosiaalitoimi kanssa niinkun opastaa et miten se lappu täytetään, että se oikeaoppisesti tulee.”

”Vaikka sitten nää sairaan lapsen hoitotuet, että lapset kerran saa kaiken maailman terapioita sillon ne on oikeutettuja niihin hoitotukiin, mut ei niinkun ikinä kukaan oo sieltä päin edes sanonutkaan et me semmosta saatais.”

Osa vanhemmista olisi sijoituksen alkuvaiheessa kaivannut arkeen ulkopuolista hoitoapua, johon ei kuitenkaan ollut tarjottu mahdollisuutta. Osa vanhemmista oli joutunut järjestämään sijaislapsille hoitoapua omakustanteisesti muutamiksi tunneiksi kerrallaan. Myöskään mahdollisuus vapaapäivien pitämiseen ei kaikilla vanhemmilla ollut toteutunut lain mukaisesti.

”Et me ollaan sit jouduttu ihan käyttään ulkopuolista hoitajaa täällä, että on saatu hetken hengähdystaukoo, taikka sit sillain et toinen menee ja toinen on kotona...”

”...niin ihan niinkun yhtä ylimäärästä ihmistä oltais tarvittu siihen.”

Vanhemmille tarjottiin tilannekohtaista konsultaatioapua ongelmien ilmetessä, joka ei kuitenkaan vanhempien kokemuksen mukaan ollut verrattavissa vertaisryhmän tukeen. Osa vanhemmista kaipasi työskentelynsä tueksi vertaistukea, joka tarjoaisi mahdollisuuden uusiin näkökulmiin ja kokemusten jakamiseen. Myös kiitos ja myönteinen palaute arvokkaasta työstä lämmittäisivät sijaisvanhempien mieltä.

”...jos tulee jotain niin sit neuvotaan sillä kohtaa, mutta eihän se oo sama kun se et sä pääset purkaan omia tuntojas sinne muitten samanlaisten kanssa.”

”...ei itteensä ihmeellisen arvokkaaks tunne, ei sitä kyllä kukaan muista sanoa. - - Eihän niitten nyt tartte aikuisia ihmisiä koko aika kehua, mutta kyllähän se kiva olis joskus.”

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

6.1 Tulosten tarkastelu

Perhehoitoa sijaisvanhemmuuden näkökulmasta on Suomessa tutkittu melko vähän. Niissä suomalaisissa tutkimuksissa, joita sijaisvanhemmuudesta on tehty, nousee esiin hyvin samankaltaisia tuloksia kuin opinnäytetyöhöemme haastatellut vanhemmat toivat esille. Esimerkiksi Kaipio (2008) on kuvannut sijaislasten tuomia muutoksia vanhemmuuteen ja perheeseen. Vihma (1998) on pro gradu -tutkielmassaan tutkinut sijaisvanhemmuutta, sijaisvanhempien arkea ja siinä ilmeneviä ongelmia ja kysymyksiä sekä niistä selviytymistä. Vaikka tutkimusjoukkomme, kuusi sijaisvanhempaa, on melko pieni, tuli haastatteluissa esille paljon sellaisia asioita, joita on myös aiemmista tutkimuksista löydettävissä.

Jokaisella sijaisperheeksi ryhtyvällä perheellä on omat motiivinsa työn aloittamiseksi. Vaikka motiivit olivat perhekohtaisia tai jopa henkilökohtaisia, jokaista perhettä yhdisti aito kiinnostus lasten kanssa työskentelemiseen ja halu auttaa vaikeassa tilanteessa olevia lapsia. Mäkelä (2009) on tutkinut perhesijoituksia kiintymyssuhteiden ja korjaavien kokemusten näkökulmasta. Hänen haastattelemansa sijaisvanhemmat kertoivat sijaisperheeksi ryhtymisen motiiveiksi auttamisen halun ja perheen tarjoamisen lapsille.

Saarinen (2006) kuvaa tutkimuksensa tuloksissa sijaisvanhempien kokevan hyödyllisenä aikaisemman sosiaali- ja terveysalan koulutuksen. Lasten ongelmat ovat entistä vaativampia ja edellyttävät sijaisvanhemmilta monipuolisempaa arviointikykyä ja ammattitaitoa. Vanhemmilla on oltava myös halua ja mahdollisuuksia itsensä jatkuvaan kehittämiseen. Samanlaisia asioita olivat pohtineet myös haastattelemamme sijaisvanhemmat. Osalla heistä oli aiempaa kokemusta sosiaali- ja terveysalalta, minkä he kokivat asioiden sujuvuutta lisäävänä tekijänä erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa.

Tuen riittämättömyys nousee esiin myös Kaipion (2008) opinnäytetyössä, jossa on kuvattu matkaa sijaisvanhemmaksi. Vanhemmat myös uskovat, että sijaislapsen kasvatusta vaatii enemmän kasvatustietoisuutta kuin biologinen vanhemmuus, joka usein sujuu intuitiolla. Omien tulostemme ja Kaipion (2008) tutkimustulosten pohjalta voidaan todeta, että sijaisvanhempien valmennusta ja koulutusta tulisi kehittää.

Pääsääntöisesti haastattelemamme vanhemmat olivat kokeneet sijaisperheenä toimimisen ja sijaisvanhemmuuden positiivisena kokemuksena eikä yksikään perhe ollut katunut sijaisperheeksi ryhtymistä. Vanhemmat kuvailivat sijaisvanhemmuutta moninaiseksi ja antoisaksi kokemukseksi. Monet perhehoitajat korostivat perhehoidon asemaa työnä, ja toivoivat myös parempaa koulutusta ja arvostusta, niin sosiaalisesti kuin taloudellisestikin (Saarinen 2006). Haastatteluja pohjalta voimme todeta, että sijaisperheiden ja sijaisvanhemmuuden asema ei ole yhteiskunnassamme siinä arvossa jonka se ansaitsisi. Tiedon, avoimen keskustelun ja julkisuuden avulla erilaisia uskomuksia ja harhakuvitelmia voisi olla mahdollista vähentää, ja näin parantaa perhehoidon asemaa.

Sijoitusten aikatauluilla koettiin olevan suuri merkitys siihen, miten vanhemmat ja sijaislapset sopeutuvat muuttuneeseen elämäntilanteeseen. Osa uusista sijaisperheistä sai tiedon heille tulevista lapsista ajoissa, jolloin ehdittiin järjestämään tutustumistapaamisia. Osa lapsista jouduttiin kuitenkin sijoittamaan nopealla aikataululla, jolloin tutustuminen alkoi vasta lasten muutosta sijaisperheeseen. Saarinen (2006) on pro gradu -tutkielmassaan saanut samankaltaisia tuloksia. Mikäli lapsen ja perheen tutustumisaika on lyhyt tai siihen ei ole mahdollisuutta ollenkaan, esimerkiksi kriisisijoitustilanteessa, voi ilmaantua monenlaisia yllätyksiä ja sekä lapsi että sijaisvanhemmat tarvitsevat erityisen paljon tukea sijoituksen alkuvaiheessa. Perheet jotka tuntevat sijoitettavan lapsen jo etukäteen, esimerkiksi tukiperhetoiminnan tai sukulaissuhteen kautta, ovat kuvailleet alkua huomattavasti helpommaksi. Tämän toivat esille myös ne haastattelemamme vanhemmat, jotka olivat tutustuneet sijaislapsiin jo ennen pitkäaikaista sijoitusta.

Myös lomakäytännöt olivat Saarisen (2006) tutkimuksessa nousseet esille. Useat vastaajat olivat kokeneet lomakäytännöissä puutteita. Sijaisvanhemmilla ei ollut riittävää mahdollisuutta irtautua arjesta ja sitä kautta lisätä omia voimavarojaan. Perhehoitajat kokivat, että lomien järjestäminen vaatii taistelua. Hoitopaikkojen

järjestäminen lapsille koettiin usein hankalana eikä sijaisvanhempien lomaa tuettu taloudellisesti tarpeeksi. Samat tulokset toistuvat opinnäytetyössämme. Osa vanhemmista oli joutunut turvautumaan omakustanteisen hoitoavun palkkaamiseen, jotta olivat edes hetkeksi saaneet mahdollisuuden omaan aikaan. Jaksamisensa kannalta sijaisvanhemmat kokivat tärkeänä myös vanhempien yhteisen ajan sekä oman ajan harrastuksineen. Tuki- ja lomaperheiden puutteen sijaisvanhemmat kokivat suurena hankaluutena niin omalta kuin lastenkin kannalta. Vanhemmat kokivat, että tuttu hoitopaikka helpottaisi lomakäytännön sujuvuutta.

Opinnäytetyömme tuloksissa vanhemmat toivat esille, että pohdintaa vanhempien keskuudessa oli herättänyt epätietoisuus sijoitusten kestosta. Samoin lasten tulevaisuus herätti vanhemmissa ajatuksia ja kysymyksiä. Myös Kaipion (2008) haastattelemat sijaisvanhemmat olivat kokeneet pelkoa sijaislapsen menettämisestä.

Sijaisperheeksi ryhtyvällä perheellä tulee olla avoin asenne uusiin sosiaalisiin suhteisiin, joita sijaislapset tuovat tullessaan perheen arkeen. Tämä vaatii vanhemmilta kykyä ja halua toimia yhteistyössä useiden eri tahojen kanssa, kuten esimerkiksi lasten biologisten vanhempien ja sukulaisten, sosiaalitoimen työntekijöiden, koulun henkilökunnan, terapeuttien ja muiden sijaislasten elämään liittyvien ihmisten kanssa. Nikkanen (2008) on selvittänyt sijaisvanhempien tunteita liittyen ympäristöön ja sen eri toimijoihin. Sijaisvanhemmat ovat kuvanneet tunteita liittyen esimerkiksi sijoitettuihin lapsiin, heidän biologisiin vanhempiinsa sekä sosiaaliviranomaisiin.

Osa vanhemmista kuvasi lasten biologisten vanhempien roolia tärkeäksi. Erilaisista taustoista johtuen esiin nousi kuitenkin myös se, että joskus voi olla parempi, etteivät lapsen biologiset vanhemmat osallistu lapsen kasvatukseen. Tällöin olisi ensiarvoisen tärkeää että lapsilla olisi sellaisia sukulaisia, joihin heillä olisi mahdollisuus pitää yhteyttä, jotta siteet omiin biologisiin juuriin eivät kokonaan katkeaisi. Tätä kautta lapsilla on myös mahdollisuus oppia ylläpitämään sosiaalisia suhteita. Vanhemmat kokivat olevansa tärkeässä roolissa sijaislasten sosiaalisten suhteiden ylläpidossa ja niiden tärkeyden korostamisessa lapsille. Myös Vihman (1998) tutkimuksessa sijaisvanhemmat ovat tuoneet esille yhteydenpidon sijaislasten biologisiin vanhempiin ja sukulaisiin yhtenä arjen erityispiirteenä.

Sijaisvanhemmat kokevat saaneensa tietoa taloudellisesta tuesta sosiaalitoimelta, mutta kaipaisivat kuitenkin konkreettisempaa tietoa siitä mitä tukia he voivat saada ja mistä niitä voi hakea. Vanhemmat kaipaisivat selkeämpää yhteislinjausta korvauskysymyksiin, tällä hetkellä tukien hakeminen koetaan hankalana ja turhan paljon aikaa vievänä prosessina. Vanhemmat kaipaisivat selkeitä kirjallisia ohjeita siihen miten tukia haetaan ja milloin niitä on mahdollista saada. Haastatteluissa puheeksi nousi vanhempien toive yksiin kansiin kootuista ohjeista korvausasioihin liittyen. Myös Pänkäläisen (1999) tutkimuksessa osa sijaisperheistä on kuvannut ympäristöstään saamaansa tukea riittämättömäksi.

Haastatelluilla perheillä oli kokemuksia useamman kunnan sosiaalitoimen toimivuudesta. Näin ollen haastatteluissa esiin nousseet kokemukset kohdistuvat useampaan eri kuntaan. Vanhemmat joilla oli kokemusta alkuvaiheen tiiviistä yhteistyöstä sosiaalitoimen kanssa, kokivat tämän myönteisenä. Positiivisena asiana he myös mainitsivat sosiaalityöntekijän kiinnostuksen lapsista ja lasten asioista. Haastatteluissa kuitenkin nousi esille myös päinvastaisia kokemuksia sosiaalityöntekijöiden alkuvaiheen yhteydenpitoon liittyen ja heidän kiinnostuksestaan lapsia kohtaan. Kaikki vanhemmat toivoisivat sosiaalityöntekijöiden vierailevan useammin. Osa vanhemmista kertoi etteivät sijaislapset tunne omia sosiaalityöntekijöitään. Tähän saattoivat vaikuttaa muun muassa pitkät välimatkat, henkilökemioiden yhteensopimattomuus ja tiuhaan vaihtuvat sosiaalityöntekijät. Rabb (2008) on tutkimuksessaan todennut, että perhehoitajalla on oikeus saada tukea sosiaalityöstä, mutta käytännössä tuki ja tarve eivät aina kohtaa riittävällä ja tarpeita vastaavalla tavalla. Ongelmina voivat olla byrokraattiset toimintatavat tai reunaehdot, joilla pyritään tuottamaan yhä tehokkaammin palveluja. Samalla keskeinen osa sosiaalityön ammattitaitoa on yksilöllinen työskentely perheen kanssa. (Rabb 2008,148.) Mäkelän (2009) tutkimuksessa nousee esiin myös näkökulma, ettei ole oikein kouluttaa sijaisvanhempia toimimaan yhteistyössä viranomaisten kanssa jos yhteistyötä ei voida tarjota kaikille.

Haastattelemamme sijaisvanhemmat kokevat, että tuen saaminen on tärkeää jaksamisen kannalta. He mainitsivat sijoitusta edeltävän PRIDE- koulutuksen hyödylliseksi ja sijaisperheeksi ryhtymisen valintaa tukevaksi. Pohdintaa on kuitenkin aiheuttanut se, olisiko muunkinlaisesta ennakovalmentautumisesta hyötyä sijaislasten kasvatustehtävän aloituksessa, esimerkiksi haastavan lapsen kohdalla. Sosiaalitoimen

tulisi tarjota sijaisvanhemmille tietoa ja mahdollisuuksia osallistua erilaisiin koulutuksiin liittyen lasten erityistarpeisiin. Tämä edesauttaisi vanhempien mahdollisuuksia vastata lasten yksilöllisiin tarpeisiin. Koulutuksen merkitys nousee esiin myös Saarisen (2006) tutkimuksessa. Kouluttautumista voidaan pitää yhtenä tekijänä laadukkaan hoivan mahdollistumisessa. Myös sijaisvanhemmat toivovat parempia koulutusmahdollisuuksia.

Haastatteluissa puhuttiin myös muista sijaisvanhemmuutta tukevista tekijöistä. Vanhemmat kokivat tärkeänä työnohjauksesta saatavan tuen, jota ei kuitenkaan ole aina mahdollista saada. Myös vertaistukiryhmien tärkeyttä korostettiin, sillä se tarjoaa vanhemmille kokemuksen siitä, etteivät he ole vaativan tehtävänsä kanssa yksin. Vanhemmat kuvailivat saavansa sosiaalitoimelta tilannekohtaista konsultaatioapua, jonka ei kuitenkaan koettu vastaavan vertaistuen merkitystä ja mahdollisuutta tunteiden ja kokemusten jakamiseen. Osa vanhemmista toi esille toiveensa vertaistuen saamisesta sen hyötyjä painottaen, sillä kaikilla kunnilla ei ole mahdollisuutta järjestää säännöllistä vertaistukitoimintaa. Tähän tulisi kiinnittää huomiota pohdittaessa sijaisvanhempien jaksamista ja sen tukemista. Nikkasen (2008) haastattelemat sijaisvanhemmat olivat nostaneet esille työnohjauksen ja vertaisryhmien tärkeyden tunteiden jäsentämisen, jakamisen ja oikeuttamisen paikkoina.

Lepistö (2008) on selvittänyt tulevien sijaisvanhempien odotuksia, haaveita ja pelkoja sekä sijaisvanhemmuuden edellytyksiä ja tarjolla olevia koulutus- ja tukimahdollisuuksia. Työn tuloksista ilmenee, että sijaisvanhemmuutta suunnittelevat odottavat pääasiassa onnistumisen iloa siitä, että voivat olla vaikeassa tilanteessa oleville lapsille avuksi. Vaikka sijaisvanhemmaksi ryhtymisen motiivina myös haastattelemillamme sijaisvanhemmilla oli toiminut useimmiten halu auttaa vaikeassa tilanteessa olevia lapsia tarjoamalla heille turvallinen perhe kasvu ympäristöksi, kaipaivat vanhemmat kuitenkin kiitosta ja myönteistä palautetta vaativasta työstään. Sijaisperheen arjessa lasten kehityksen positiiviset muutokset antavat vanhemmille mielihyvää ja onnistumisen kokemuksia, mutta myös perheen ulkopuolelta tuleva arvostus koetaan jaksamista tukevana voimavarana. Kuten usein voidaan huomata, kritiikin antaminen näyttäisi olevan helpompaa kuin myönteisen palautteen antaminen. Kuitenkin kiitoksella saattaisi olla kritiikkiä kauaskantoisemmat seuraukset.

6.2 Eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa tulee ottaa huomioon vaikutukset joita tutkimuksesta voi seurata osallistujille. Tärkeitä eettisiä ratkaisuja ovat muun muassa aiheen valinta ja tutkimuskysymyksien asettelu. Yksi keskeinen eettinen tekijä on yhteiskunnallinen ulottuvuus, eli tutkimuksesta tulee olla hyötyä muillekin kuin tutkimuksen tekijälle itselleen. (Kylmä & Juvakka 2007, 143- 144.) Opinnäytetyömme aihe kypsyi hiljalleen pidemmän ajan kuluessa keskusteluissa sijaisperhetoimintaan liittyen. Olemme molemmat työskennelleet lasten ja nuorten kanssa, ja lisäksi kiinnostuksemme kohdistuu erityisesti lastensuojelutyöhön. Uskomme työn sisältämän kokemustiedon olevan avuksi uusien sijaisperheiden kouluttamisessa ja arjen tukemisessa. Opinnäytetyöprosessin kuluessa useammalta eri taholta on osoitettu kiinnostusta työtämme kohtaan.

Tutkimustulosten julkaisemiseen liittyvä eettisyys tarkoittaa rehellisyyttä ja tulosten luotettavuutta. Tulokset on raportoitava siten, että niitä kohtaan on mahdollista esittää julkista kritiikkiä. Tutkija ei voi jättää oleellisia tuloksia kertomatta tai vääristää niitä. (Krause & Kiikkala 1996, 64.) Yhtenä tutkimusvilpin muotona voidaankin pitää jonkin osan käsittelemättä jättämistä tutkimusaineistosta. Tämän tutkija saattaa tehdä siksi, että aineistossa on joitakin yksityiskohtia, jotka pois jättämällä voidaan saada tulokset vastaamaan paremmin aiemmin tutkittua tietoa. (Ryynänen & Myllykangas 2000, 78.) Opinnäytetyössämme olemme käsitelleet kaikki tulokset siten, ettei mitään aiheeseen liittyvää ole suljettu pois tai tuotu esille kaunistellussa muodossa. Olemme työssämme kiinnostuneita sijaisperheiden subjektiivisista kokemuksista, eikä näin ollen tutkimuskysymyksiimme ole olemassa oikeita tai vääriä vastauksia. Kaikki perheiden esille tuomat kokemukset ovat työmme kannalta merkityksellisiä ja arvokkaita. Olemme käsitelleet aineistoamme siten, että haastateltavien henkilöllisyydet eivät millään tapaa tule ilmi valmiissa työssämme.

Anoimme opinnäytetyötämme varten tutkimusluvan keväällä 2009. Yhteistyökunta myönsi tutkimusluvan kesäkuussa 2009. Tämän jälkeen aloitimme haastatteluiden suunnittelun ja valmistelun. Haastateltavien pariskuntien yhteystiedot saimme postitse yhteistyökunnan sosiaalityöntekijältä, joka oli kertonut työstämme asiakkailleen ja kysynyt heiltä osallistumishalukkuutta.

Yksi tärkeimmistä eettisistä periaatteista ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa on informointiin perustuvat tekijät, kuten suostumus, luottamuksellisuus, yksityisyys ja seuraukset. Haastateltavien tulee saada riittävästi oleellista tietoa tutkimuksesta ennen suostumuksen antamista, ja heillä on oltava mahdollisuus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta missä tahansa tutkimuksen vaiheessa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 20.) Ennen haastatteluja kävimme kaikkien haastateltavien kanssa läpi työmme tiedotelomakkeen (LIITE 1), jossa kerromme keskeisimmät asiat työmme tarkoituksesta ja haastattelumateriaalin käytöstä. Tämän jälkeen haastateltavat antoivat kirjallisen suostumuksen työhön osallistumisesta (LIITE 2).

Haastattelut tallensimme digisanelimella, jonka lainasimme koulultamme. Jokainen haastattelu litteroitiin, eli aukikirjoitettiin, sana sanalta tietokoneelle. Tämän jälkeen digisanelimen tiedostot tyhjennettiin ennen sanelimen palautusta. Kaikki työhön liittyvä materiaali on koko prosessin ajan säilytetty tekijöiden henkilökohtaisissa tiedostoissa suojassa ulkopuolisilta ihmisiltä. Työn valmistuttua kaikki työhön liittyvä materiaali hävitetään asianmukaisella tavalla.

6.3 Luotettavuus

Yksi osa luotettavuuden pohdintaa on se, onko tutkimusaineiston avulla saatu vastaus tai ratkaisu alkuperäiseen tutkimuskysymykseen. Tähän liittyen voidaan esimerkiksi tarkastella tiedonantajien asiantuntijuutta tutkitusta aiheesta ja sitä onko kirjallinen aineisto kattavaa ja aihetta valaisevaa. (Krause & Kiikkala 1996, 130-131.) Kaikkia haastattelemiamme sijaisvanhempia voidaan pitää asiantuntijoina työmme tutkimuskohteesta, sillä heillä kaikilla oli useamman vuoden kokemus arkielämästä sijaislasten kanssa. Vanhemmat toivat haastatteluissa avoimesti esiin omia kokemuksiaan. Perheillä oli paljon samankaltaisia kokemuksia arjesta sijaislasten kanssa, mutta vaihtelevat lähtökohdat ja näkökulmat aiheuttivat myös toisistaan poikkeavia kokemuksia. Näin ollen voimme sanoa haastatteluista saadun aineiston olevan kattavaa ja aihetta valaisevaa.

Myös teknisillä ratkaisulla, kuten haastattelujen nauhoittamisella, voidaan vaikuttaa tulkinnan luotettavuuteen. Jos haastatteluissa käytetään muistiinpanotekniikkana vain kynää ja paperia, heikkenee aineiston tulkinnan luotettavuus huomattavasti. Haastattelujen nauhoittamista voidaankin näin ollen pitää perusedellytyksenä aineiston autenttisuudelle. (Kananen 2008, 122.) Kaikki haastattelut nauhoitettiin digisanelimella ja purettiin sanatarkasti tietokoneelle. Aineiston analyysin pelkistysvaiheessa säilytimme haastateltavien käyttämiä ilmauksia välttääksemme omien tulkintojen mahdollisuuden. Olemme pyrkineet lisäämään opinnäytetyömme tulososion luotettavuutta käyttämällä haastateltavien suoria ilmauksia tulosten tukena.

Tutkimustuloksiin vaikuttavat aina myös tutkijat valitsevat menetelmät. Oma merkityksensä aineistolähtöisessä tutkimuksessa on myös tutkijan ennakkoluuloilla, uskomuksilla, ja arvoilla. Laadullinen tutkimus pitää sisällään aina kaksi toimijaa, tutkittavan ja tutkimuksen tekijän. Tutkijan on pidettävä mielessä vaara omien asenteiden ja näkemysten sekoittumisen mahdollisuudesta tutkimusaineistoon ja sen tulkintaan. (Kananen 2008, 121-122.) Tutkimusta tehtäessä on välttämätöntä arvioida sen luotettavuutta tiedon ja sen hyödyntämisen kannalta. Tieteellisen tutkimuksen tavoitteena on saada mahdollisimman luotettavaa tietoa tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. (Kylmä & Juvakka 2007, 127.)

Teimme opinnäytetyötä aloittaessamme ratkaisun olla tutustumatta aiheesta tehtyihin tutkimuksiin ennen haastatteluita. Näin vähensimme mahdollisuuksia tehdä aiemmin tutkitun tiedon pohjalta päätelmiä ja ennakko-oletuksia, joilla voisi olla haitallisia vaikutuksia tulosten tarkasteluun.

6.4 Jatkotutkimushaasteet ja kehittämis ehdotukset

Opinnäytetyöprosessimme herätti paljon ajatuksia siitä, millaisia asioita tulevaisuudessa olisi lastensuojeluun ja erityisesti perhehoitoon liittyen hyödyllistä tutkia. Myös haastattelemamme sijaisvanhemmat toivat esiin sellaisia asioita, joista heille voisi olla hyötyä tai joista he kuvittelivat että esimerkiksi sosiaalitoimi voisi hyötyä työn kehittämiseksi.

Mielenkiintoa herätti muun muassa se, miten sijaishuollossa kasvaneet lapset ja nuoret pärjäävät yhteiskunnassa aikuistuttuaan. Onko laitoshuollossa ja perhehoidossa kasvaneiden välillä suuria eroavaisuuksia aikuisiässä? Millaisilla keinoilla sijaishuollon piirissä kasvaneita lapsia ja nuoria tuetaan aikuisuuden kynnyksellä? Sekä määrällinen että laadullinen tutkimus antaisi monipuolisia vastauksia tähän aiheeseen, ja tutkimusten kautta sijaishuollon toimivuutta voisi olla mahdollista parantaa.

Jotta perhehoidon ja sijaisvanhemmuuden erilaisia tukimuotoja olisi mahdollista kehittää, olisi sijaisvanhemmuuden näkökulmasta tärkeää tutkia sitä, millaisista tukimuodoista perheet hyötyisivät eniten. Sijaisperheiden monipuolinen tukeminen on ensiarvoisen tärkeää sijoitusten kestämisen kannalta, joten tutkimuksista olisi hyötyä niin lapsille, perheille kuin sosiaalitoimellekin.

Haastattelemamme sijaisvanhemmat kokivat jaksamisen kannalta tärkeänä mahdollisuuden vanhempien yhteiseen aikaan ja omiin harrastuksiin. Tuki- ja lomaperheiden puutteen sijaisvanhemmat kokivat hankalana niin omalta kuin sijaislastenkin kannalta. Sijaisvanhempien mielestä tuttu hoitopaikka helpottaisi lomakäytännön sujuvuutta. Koemme tämän tärkeänä kehittämiskohteena sijaisvanhempien jaksamisen tukemisessa.

LÄHTEET

- Arkimies, K. 2008. Terveisiä sijaisperheestä! Yhdessä lapsen parhaaksi. Helsinki: Kirjapaja.
- Back-Kiianmaa, R & Hakkarainen, P. 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Teoksessa Ketola, J. (toim.) 2008a. Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Juva: PS-kustannus.
- Bardy, M. 2009. Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. Teoksessa Bardy, M.(Toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Haaramäki, R. 2008. Lapsi syntyy uuteen perheeseen. Teoksessa Arkimies, K. 2008. Terveisiä sijaisperheestä! Yhdessä lapsen parhaaksi. Helsinki: Kirjapaja.
- Hakkarainen, P., Kuukkanen, M. & Piispanen, H. 2010. Perhehoitoliitto ry. Perhehoidon tietopaketti 2010. Etuudet ja palvelut perhehoidossa.
http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/tietopaketti_2010_screen.pdf
- Heino, T. 2009. Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. Teoksessa Bardy M.(Toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Janhunen, T. 2008. Jotta sijoitukset kestäisivät. Teoksessa Ketola, J.(Toim.) 2008b. Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva: PS-Kustannus.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A.2007. Perheen parhaaksi– Perhetyön arkea. 1.painos. Helsinki. Edita.
- Kaipio, H. 2008. Sijaisvanhemmuuteen kasvamisen prosessi. Opinnäytetyö. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Sosiaalialan koulutusohjelma. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.
- Kananen, J. 2008. Kvali - Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Ketola, J. 2008a. Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Ketola, J. (toim.) 2008. Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Juva: PS-Kustannus.

Ketola, J. 2008b. Lasten ja nuorten perhehoito Teoksessa Ketola, J. (toim.) 2008. Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Juva: PS-Kustannus.

Ketola, J., Back-Kiianmaa, R & Hakkarainen, P. 2008. Teoksessa Ketola, J. (toim.) 2008a. Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Juva: PS-kustannus.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2009. Lastensuojelu 2008. Tilastoraportti. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2009/Tr19_09.pdf

Krause, K & Kiikkala, I. 1996. Hoitotieteellisen tutkimuksen peruskysymyksiä. Helsinki: Kirjayhtymä oy.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361

Lapsilisälaki 21.8.1992/796

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Lepistö, J. 2008. Matkalla sijaisvanhemmuuteen. Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Mäkelä, I. 2009. Tilaa kotona ja sydämessä: perhesijoitus kiintymyssuhteiden ja korjaavien kokemusten näkökulmasta. Pro gradu-tutkielma. Sosiaalityön laitos. Jyväskylän yliopisto.

Nikkanen, H. 2008. ”Huomenna on uusi päivä taas, sitte näyttää helpommalta”: tunteita sijaisvanhemmuudessa. Helsingin yliopisto. Sosiaalipsykologian laitos. Pro gradu – tutkielma.

Paloniemi, A. 2008. Perhehoito. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Perhehoito. Tekemisen ja tukemisen arvoista työtä. Juva: PS-Kustannus.

Pänkäläinen, S. 1999. Sijaisperheiden toimivuus. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen laitos. Pro gradu –tutkielma.

Pösö, T. 2004. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Puonti, A-M. Saarnio, T. & Huhtala, A. (Toim.). Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi.

Rabb, H. 2008. Mitkä ovat perhehoitajien ja sosiaalitoimen yhteistyön mahdollisuudet? Teoksessa Ketola, Jari (toim.) 2008a. Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ryynänen, O-P & Myllykangas, M. 2000. Terveystieteiden etiikka – Arvot monimutkaisuuden maailmassa. Juva: WSOY.

Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita.

Rönkä, A. & Kinnunen, U. (toim.) 2002. Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: PS-Kustannus.

Saarinen, S. 2006. Arjen ammattilaiset- Sijaisvanhemmuus työnä. Pro gradu- tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa- Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki. Edita.

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710

STM. 2009. Kuntainfo 11/2009. Perhehoidon palkkiot ja korvaukset vuonna 2010. <http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/view/1477027#fi>

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Vaajakoski: Gummerus.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

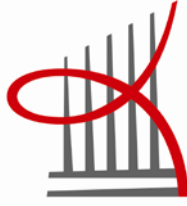
Tuovila, P. 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa Ketola, J. (toim.) 2008b. Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lapsen ja vanhemmuuden tueksi. Juva: PS-Kustannus.

Tuusulan kaupungin sosiaalilautakunta. 2006. Pysyväisohje 1.1.2007 alkaen. Jatkuvan perhehoidon toimintaohje. Perhehoidon palkkio ja korvaukset. www.tuusula.fi/liitetiedostot/materiaali_edit/5970.doc

Valkonen, L. 2008. Mitä perhehoidosta tiedetään tutkimusten perusteella?. Teoksessa Ketola, J. (toim.) 2008a. Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Juva: PS-Kustannus.

Vihma, P. 1998. ”Tää on täyttä elämää” Sijaisvanhempien arjen vanhemmuus ja siitä selviytyminen. Pro gradu –tutkielma. Erityspedagogiikan laitos. Jyväskylän yliopisto.

Åstedt-Kurki, P., Jussila, A-L., Koponen, L., Lehto, P., Majjala, H., Paavilainen, R. & Potinkara, H. 2008. Kohti perheen hyvää hoitamista. Helsinki: WSOY.

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU
Tampere University of Applied Sciences

TIEDOTE

27.5.2009

Opinnäytetyö – Huostaanotettu lapsi uudessa perheessä, sijaisvanhempien kokemuksia arjesta

Pyydämme Teitä osallistumaan opinnäytetyöhömmme, jonka tarkoituksena on kuvata sijaisvanhempien arjen kokemuksia sijoitettujen lasten kanssa. Perehdyttyänne tähän tiedotteeseen teille järjestetään mahdollisuus esittää kysymyksiä tutkimuksesta, jonka jälkeen teiltä pyydetään suostumus tutkimukseen osallistumisesta.

Opinnäytetyön tarkoitus ja toteutus

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kuvata arjen kokemuksia sijoitettujen lasten kanssa sijaisvanhempien näkökulmasta. Tutkimuksen tuloksia on mahdollista käyttää tulevaisuudessa uusien sijaisperheiden kouluttamisessa ja arjen tukemisessa.

Opinnäytetyön aineiston keruu suoritetaan haastatteluilla, joihin toivomme Teidän osallistuvan pariskuntana. Haastatteluiden ajankohta on syksyllä 2009. Tarkempi aika ja paikka haastatteluille sovitaan kunkin pariskunnan kanssa henkilökohtaisesti.

Haastattelut nauhoitetaan ja kirjoitetaan auki työn tekijöiden omalle tietokoneelle. Työn valmistuttua tiedostot hävitetään. Haastatteluista saatua tietoa ja tutkimustuloksia käsitellään luottamuksellisesti. Työn tulokset ja johtopäätökset tullaan esittämään sellaisessa muodossa, ettei yksittäisiä henkilöitä voida tunnistaa tekstin perusteella. Osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja mikäli haluatte keskeyttää osallistumisenne, voitte tehdä sen koska tahansa syytä ilmoittamatta.

Valmis opinnäytetyö tulee olemaan luettavissa sähköisessä muodossa internetissä.

Lisätietoja opinnäytetyöstä saatte tarvittaessa työmme ohjaajalta,

Tampereella 27.5.2009

Sairaanhoitaja (AMK) –opiskelijat

Annariina Halme

Henna Koskinen

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU
Tampere University of Applied Sciences**HUOSTAANOTETTU LAPSI UUDESSA PERHEESSÄ
- kokemuksia sijaisvanhempien näkökulmasta**

Minua on pyydetty osallistumaan yllämainittuun opinnäytetyöhön ja olen saanut sekä kirjallista että suullista tietoa työstä ja mahdollisuuden esittää kysymyksiä siitä.

Ymmärrän, että opinnäytetyöhön osallistuminen on vapaaehtoista ja että minulla on oikeus kieltäytyä siitä sekä perua suostumukseni milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Ymmärrän myös, että tiedot käsitellään luottamuksellisesti.

Paikkakunta _____.____.2009

Paikkakunta _____.____.2009

Suostun osallistumaan opinnäytetyöhön:**Suostumuksen vastaanottaja:**_____
allekirjoitus_____
allekirjoitus_____
nimenselvennys_____
nimenselvennys

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

1. Millaisia positiivisia ja negatiivisia muutoksia sijaislapset ovat tuoneet perheen arkeen?
2. Millaista tukea sijaisvanhemmat ovat saaneet ja millaisissa asioissa?
3. Millaista tukea sijaisvanhemmat kaipaisivat lisää ja millaisiin asioihin?

Taulukko 1

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Myönteiset kokemukset sijaisvanhemmuudesta	Myönteiset kokemukset	Sijaisvanhempien kokemukset arjesta sijoitettujen lasten kanssa
Myönteiset vaikutukset perheeseen		
Yhteistyön myönteiset kokemukset eri tahojen kanssa		
Sijaislapsissa tapahtuneet kehitykselliset muutokset	Kokemukset muutosprosesseista	
Konkreettiset muutokset perheessä ja kodissa		
Sijaislasten tuomat haasteet	Kokemukset haasteista ja ongelmista	
Sijaisvanhemmuuden haasteet		
Perheen kehitys sijoituksen myötä		
Sijoituksen tuomat ongelmat	Kokemukset erilaisista sijaislapsista	
Sijaislasten erilaiset piirteet		
Sijaislapset ja ympäristö		
Konkreettinen tuki sijaisperheelle	Saatu tuki	Sijaisperheen tukeminen
Sosiaalitoimen toimivuus		
Kokemukset saadusta tuesta	Lisätuen tarve	
Puutteet sosiaalitoimen työskentelyssä		
Kokemukset tuen riittämättömyydestä		

Taulukko 2
Aiempia tutkimuksia aiheesta

LIITE 5: 1 (4)

Sukunimi (vuosi) Työn nimi Työn luonne	Tarkoitus/tavoite, tehtävät	Menetelmä	Keskeiset tulokset
Kaipio (2008) Sijaisvanhemmuut een kasvamisen prosessi Opinnäytetyö	Opinnäytetyö on osa Sosiaali- ja terveysministeriön alaista Helsingin kaupungin lastensuojelun perhehoidon kehittämishanketta. Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli kerätä tietoa sijaisvanhemmuuteen kasvamisesta, erityisesti siitä muutoksesta, minkä ensimmäinen sijaislapsi tuo vanhemmuuteen ja perheeseen.	Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä Tutkimus on tehty kolmessa eri kunnassa Etelä- Suomessa ja Hämeessä N=4 Puoli-strukturoidut teemahaastattelut	Merkityksellisiä tuloksia ovat sijaisvanhempien kokema pelko lapsen menettämisestä ja sen vaikutus kiinnittymiseen, biologisten lasten haasteellinen asema sijaisperheessä ja sijaisperheen tuen riittämättömyys erityisesti sijoituksen alussa. Sijaisvanhemmuutt a pidetään vaativampana kuin biologista vanhemmuutta, joka sujuu usein intuitiolla. Sijaislapsen kanssa uskotaan vaadittavan kasvatustietoisuutta , jolloin oman toiminnan vaikutuksia lapseen mietitään enemmän
Lepistö (2008) Matkalla sijaisvanhemmuut een Opinnäytetyö	Työn tarkoituksena on selvittää matkaa sijaisvanhemmaksi. Tavoitteena on tuoda esiin sijaisvanhempien odotukset, haavekuvat ja mahdolliset pelot sekä selvittää mitä edellytyksiä sijaisvanhemmuudella on, millaista	Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä Tutkimusaineistona sijaisperhevalmennu ksessa olevia vanhempia, sosiaalityöntekijä ja perhehoidon tarkastaja N=7 Puolistrukturoidut teemahaastattelut	Sijaisvanhemmuutt a suunnittelevat vanhemmat odottavat pääasiassa onnistumisen iloa siitä, että voivat olla vaikeassa tilanteessa oleville lapsille avuksi. Vanhempia mietitytti

	valmennusta ja tukea vanhempien on mahdollista saada ja millaisia motiiveja sijaisvanhemmiksi ryhtyvillä on.	Aineistolähtöinen ja teoriaohjaava sisällönanalyysi	sijaislasten biologiset vanhemmat ja heidän kanssaan tehtävä yhteistyö. Halu auttaa vaikeassa tilanteessa olevia lapsia ja lapsirakkaus olivat nousseet tutkimustuloksissa keskeisimmiksi motiiveiksi sijaisperheeksi ryhtymisessä.
Nikkanen (2008) ”Huomenna on uus päivä taas, sitte näyttää helpommalta” : tunteita sijaisvanhemmuudessa Pro gradu - tutkielma	Työn tarkoituksena on selvittää minkälaisia tunteita sijaisvanhemmuus herättää, miten sijaisvanhemmat käyttävät tunteita kasvatustyössään, miten he käsittelevät lasten kanssa näiden tunteita ja miten he käsittelevät ja hallitsevat omia tunteitaan.	Kvalitatiivinen tutkimus Fenomenologinen tutkimusote Tutkimus on tehty Helsingin kaupungin kunnallisissa ammatillisissa perhekodeissa toimiville sijaisvanhemmille N=10 Haastattelut Tulkitseva fenomenologinen analyysi (IPA)	Haastatellut sijaisvanhemmat olivat kokeneet moninaisia, voimakkaita ja ristiriitaisia tunteita. He liittävät tunteita ympäristönsä eri toimijoihin, kuten esimerkiksi sijoitettuihin lapsiin, heidän biologisiin vanhempiinsa, omiin biologisiin lapsiinsa ja sosiaaliviranomaisiin. Tunteilla on suuri rooli sijaisvanhempien arkielämässä. Vanhemmat käsittelevät sijaislasten tunteita yhdessä lasten kanssa, pyrkimyksenä jäsentää lasten maailmaa. Omia tunteitaan vanhemmat työstävät monin eri tavoin. Haastatteluissa oli

			noussut esille muun muassa työnohjauksen ja vertaisryhmien merkitys tunteiden jäsentämisen, jakamisen ja oikeuttamisen paikkoina.
Pänkäläinen (1999) Sijaisperheiden toimivuus Pro gradu - tutkielma	Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää ja kuvata sijaisperheiden käsitystä perheidensä toimivuudesta. Tavoitteena on myös selittää sosiodemografisten tekijöiden ja perheeseen sijoitetun lapsen biologisten vanhempien kanssa tapahtuvien tapaamisten yhteyttä sijaisperheiden toimivuuteen.	Kvantitatiivinen tutkimus Tutkimuksen kohteena sijaisperheet, joissa on Pelastakaa lapset ry:n kautta sijoitettu lapsi tai lapsia N=103 Kyselylomakkeet Analyysimenetelminä tilastointi ja sisällön erittely	Kyselyyn vastanneet sijaisperheet arvioivat toimintansa olevan joko erittäin hyvää tai melko hyvää. Perheet pyrkivät tasapainoon joustavalla sekä turvallisuutta ja yhteenkuuluvuutta lisäävällä toiminnalla. Perheet myös kokivat, että muutoksiin mukautuminen onnistui heiltä hyvin. Perheenjäsenten välinen yhteistyö, toisista välittäminen ja yksilöllisen kasvun tukeminen nousivat tutkimuksessa korostuvasti esiin. Osa sijaisperheistä kuvasi ympäristöstä saatua tukea riittämättömäksi.
Vihma (1998) ”Tää on täyttä elämää” Sijaisvanhempien arjen vanhemmuus ja siitä selviytyminen	Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata sijaisvanhemmuutta ja sijaisvanhempien arkea, siinä ilmeneviä ongelmia ja kysymyksiä sekä niistä selviytymistä.	Kvalitatiivinen tutkimus Luonteeltaan etnografinen Tutkimusaineistona sijaisperheiden vanhemmat N=4 Puolistrukturoidut	Sijaislasten tulo on aiheuttanut perheille suuria muutoksia. Sijaisvanhempien arki koostuu lasten hoivasta ja huolenpidosta sekä työstä ja vapaa-

Pro gradu - tutkielma		teemahaastattelut Analyysimenetelmin ä kuvailu ja teemoittelu	ajasta. Sijaisvanhemmuus on tuonut arkeen erityispiirteitä, kuten lasten erityistarpeet ja yhteydenpidon sijaislasten biologisiin sukulaisiin. Arjen jaksamisessa vanhemmat kokivat erityisen tärkeäksi lähiympäristön ja omat harrastukset. Sijaisvanhemmat määrittivät itsensä ennen kaikkea vanhemmiksi, mutta kokivat myös olevansa jollain tapaa erityisvanhempia. Tärkeinä ominaisuuksina sijaisvanhemmat olivat maininneet itsetuntemuksen, itsetunnon ja yhteistyötaidot.